

BPM SLOVAKIA, s.r.o.

Neprijateľné obchodné podmienky vo finančných službách

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z ODBORNEJ KONFERENCIE

KONANEJ POD ZÁŠTITOU

PRÁVNICKEJ FAKULTY

UNIVERZITY PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

BRATISLAVA | 10. NOVEMBER 2014

NEPRIJATELNÉ OBCHODNÉ PODMIENKY VO FINANČNÝCH SLUŽBÁCH

Zborník vychádza pri príležitosti konania konferencie pod odbornou záštitou

Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach konanej

dňa 10. 11. 2014 v hoteli NH GATE ONE v Bratislave.

Vedúci organizačného výboru a odborný garant konferencie:

Doc. JUDr. Kristián Csach, PhD. LL.M., Právnická fakulta Univerzity PJŠ v Košiciach

Organizačný garant konferencie:

BPM Slovakia, s.r.o., Lichnerova ulica 22, 903 01 Senec

v zastúpení Ing. Ľubica Karetková, kontak

Zostavili:

Ing. Ľubica Karetková, BPM Slovakia, s.r.o.

Mgr. Eva Hekelová, BPM Slovakia, s.r.o.

© 2014 BPM Slovakia, s.r.o. , Lichnerova ulica 22, 903 01 Senec

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov tohto zborníka zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.

Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-971882-0-7

O b s a h

Správa o konferencii	
<i>Mgr. Dominika Zavadová</i>	4
Možnosti jednostrannej zmeny zmluvy o finančných službách	
<i>doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.*</i>	6
Aktuálne problémy spotrebiteľského združenia v súdnej praxi pri vymáhaní resp. vrátení neoprávnene účtovaných poplatkov	
<i>Mgr. Peter Kubovič, Mgr. Bc. Jana Lesňáková</i>	15
Jednostranné zmeny bankových spotrebiteľských zmlúv na dobu určitú (najmä zmluva o úvere) a na dobu neurčitú (najmä zmluva o bežnom účte)	
<i>Mgr. Adrián Beskyd</i>	30
Legislatívne zmeny, ktoré prispejú k zlepšeniu postavenia spotrebiteľov na finančnom trhu	
<i>JUDr. Peter Mikloš</i>	42
Finanční arbitr a nepřiměřená ujednání ve smlouvách o finančních službách	
<i>Mgr. Lukáš Vacek</i>	46

*

* Autor je docentom na Katedre obchodného práva a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Ďakujem Michalovi Novotnému a osobitne Monike Jurčovej za cenné inšpirácie a hoci často nesúhlasné, o to však viac podnetné názory pri spracovaní problematiky. Príspevok je súčasťou riešenia projektu podporovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

Správa o konferencii

Mgr. Dominika Zavadová

(Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)

Dňa 10. 11. 2014 sa v priestoroch hotela NH GATE ONE v Bratislave uskutočnila odborná konferencia **Neprijateľné obchodné podmienky vo finančných službách**, ktorú pod odbornou záštitou Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach zorganizovala BPM Slovakia, s.r.o. So svojimi príspevkami na podujatí vystúpili odborníci z akademickej obce, predstavitelia štátnej správy, ale aj zástupcovia finančných inštitúcií a spotrebiteľských združení a to tak zo Slovenskej ako aj Českej republiky. Cieľom konferencie bolo vytvoriť platformu pre odbornú diskusiu o problémoch, ktoré vo vzťahoch medzi spotrebiteľmi a finančnými inštitúciami neraz vznikajú, a v zmysle úvodného slova zástupcu odborného garanta *Kristiána Csacha* z Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach by práve hľadanie odpovedí v odbornej diskusii medzi všetkými zúčastnenými subjektmi malo viesť k zmierneniu právnej neistoty v tejto úzko špecifikovanej oblasti.

Konferencia bola tematicky rozdelená do troch blokov. V prvom bloku konferencie vystúpil *Milan Hulmák* z Univerzity Palackého v Olomouci. V príspevku poukázal na to, že hoci právo reguluje ochranu spotrebiteľa, je to najmä politický záujem, ktorý pri ochrane prevažuje. Pokračoval rozborom zahraničnej rozhodovacej činnosti v otázke poplatkov za finančné služby. Pri posudzovaní neprijateľnosti dojednaní o cenách a poplatkoch za finančnú službu, vyzdvihol požiadavky na jasnosť a zrozumiteľnosť ich formulovania. Východiskom pri prípadnom preberaní nemeckého modelu rozhodovania má byť rozlišovanie medzi hlavnými a vedľajšími cenovými dojednaniami. Prednášajúci taktiež priblížil neustále sa rozvíjajúcu judikatúru Súdneho dvora EÚ.

Peter Kubovič zo spotrebiteľského združenia OSA upriamil pozornosť na problémy, ktoré spotrebiteľskému združeniu vznikajú pri uplatňovaní práv spotrebiteľov pri riešení sporov súdmi, najmä pri vymáhaní neoprávnene účtovaných poplatkov a osobitne rozpracoval aj otázku nároku spotrebiteľského združenia na náhradu trov konania. Ako možné riešenia navrhol zmeny legislatívy v oblasti spotrebiteľského práva, aby bola lepšia jej aplikácia súdmi.

Jednostranná zmena zmlúv, resp. ich automatické prispôsobovanie boli ťažiskovou témou v rámci druhého bloku príspevkov. *Monika Jurčová*, vedúca Katedry občianskeho práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave spoločne s *Kristiánom Csachom* sa vo vystúpeniach zamerali na dopady európskej normotvorby a judikatúry na jednostranné zmeny. Monika Jurčová zdôraznila, že

aj v prípade zmien zmluvy zo strany banky je potrebné aplikovať test transparentnosti štandardných zmluvných podmienok, vyplývajúci z rozhodnutí Súdneho dvora EÚ (najmä z rozhodnutí vo veci C-92/11 „RWE Vertrieb“ a C-26/13 „Hajnalka“). Informácie poskytnuté spotrebiteľovi bankou o zmenách a dôvodoch týchto zmien majú byť jasné a zrozumiteľné. V pokračovaní príspevku *Kristián Csach* ďalej konkretizoval prístup Súdneho dvora EÚ a načrtnol možný posun v jeho judikatúre v prípade jednostranných zmien zmlúv. Podľa prednášajúceho v dôsledku nedávneho rozsudku v spojených veciach C-359/11 a C-400/11 „Schulz(-ová)“ postačuje, aby v prípade, ak podnikateľ preberá zákonné ustanovenie (vrátane § 53 ods. 14 písm. b) Občianskeho zákonníka), neaplikujú sa naň osobitné požiadavky transparentnosti (povinnosť v zmluve uviesť dôvody zmien podmienok), ale pre účely reálneho výkonu práva spotrebiteľ ukončiť zmluvu je potrebné, aby bol *ex post*, pri notifikovaní plánovaných zmien o dôvodoch, podmienkach a rozsahu týchto zmien oboznámený. Hoci sa rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci „Schulz(-ová)“ týkal iného sektora (dodávky elektriny a plynu), je možné *per analogiam* uplatniť tento postup aj na finančné služby.

Na ekonomické motivácie jednostranných zmien zmlúv so spotrebiteľmi ako aj prax banky pri informovaní spotrebiteľa o takýchto zmenách sa vo svojom vystúpení zameril zástupca jednej z bánk, *Adrián Beskyd*.

Prax príslušných orgánov a pripravované zmeny legislatívy boli predmetom posledného bloku. Zástupca finančného arbitra ČR *Lukáš Vacek* najprv charakterizoval postavenie a činnosť finančného arbitra, pričom sa bližšie sústredil na neprijateľné zmluvné podmienky v jeho nedávnej rozhodovacej praxi.

Pohľad bankového sektora na ochranu spotrebiteľa voči neprijateľným podmienkam v zmluvách poskytla *Andrea Borgul'ová*, v ktorom sa zamýšľala nad tým ako nové normy ovplyvňujú činnosť banky vo vzťahu k spotrebiteľom a nakoniec vyslovila želanie, aby sa zaviedol katalóg neprijateľných podmienok pri súdoch, nielen na ochranu práv spotrebiteľa aj na ochranu práv veriteľa – teda banky.

Zástupcovia štátnej správy sa zamerali na prijímané zákonné opatrenia a ich dopad na vzťahy spotrebiteľov s finančnými inštitúciami. O vymožitelnosti práv spotrebiteľa v kontexte aktuálnej právnej úpravy hovoril *Milan Budjač* z Ministerstva spravodlivosti SR. Zákonodarca prijal nové legislatívne opatrenia proti úžere a nekalému konaniu zo strany dodávateľov finančných služieb a na základe týchto zmien je potrebné zabezpečiť zjednotenie výkladovej a aplikačnej prax pre lepšiu vymožitelnosť práv spotrebiteľa.

V oblasti dohľadu nad finančným trhom je najväčšou zmenou, účinnou od 1.1.2015, rozšírenie kompetencie Národnej banky Slovenska o ochranu spotrebiteľa pri poskytovaní spotrebiteľských úverov. Okrem toho sa zavádzajú aj nové nástroje dohľadu, ako napríklad rozkazné alebo blokové

konanie. Na tieto nové legislatívne opatrenia v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa v poslednom príspevku konferencie poukázal zástupca Ministerstva financií SR, *Peter Mikloš*.

Na záver konferencie sa otvorila diskusia, v ktorej mali možnosť sa k načrtnutým problémom vyjadriť prítomní poslucháči. Otázky boli zamerané na opatrenia načrtnuté zástupcami štátu, ale aj na problémy spotrebiteľského združenia v súdnych konaniach. Zúčastnení sa zhodli, že je nevyhnutné zjednotiť rozhodovanie súdov, pretože práve rozdielnosti v rozhodnutiach v spotrebiteľských veciach znižujú dôveru v súdy a potom aj v samotnú hmotnoprávnu úpravu. Záverom bolo konštatovanie, že sa podarilo urobiť prvý krok k naplneniu cieľa konferencie.

Možnosti jednostrannej zmeny zmluvy o finančných službách

doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.*

(Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)

Zmluvu je možné zmeniť iba dohodou strán (§ 516 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ďalej len „OZ“). Obsah zmluvy sa môže prispôbiť zmeneným okolnostiam, a rozsah a podmienky tohto prispôsobovania sa môžu strany pri uzatváraní zmlúv dohodnúť (napríklad určenie posunu termínu dodania v závislosti od počasia, či pripustenie zmeny ceny pri zmene kurzu). Zároveň je prípustné, aby jedna strana mohla urobiť taký úkon, ktorý by viedol k zmene v právach a povinnostiach ustanovených zmluvou, ak podmienky a rozsah tejto zmeny by si strany v zmluve dohodli (rozhodnutie o aktivovaní prispôsobovania sa obsahu zmluvy zmeneným pomerom). Záväzná zmena zmluvy ale nemôže závisieť iba od vôle jednej strany (princíp vyjadrený aj v § 269 ods. 3 Obchodného zákonníka). Vo všeobecnosti sa uznáva aj možnosť dohodnúť si takú zmenu kontraktačného procesu, ktorá umožní považovať návrh jednej strany na zmenu zmluvy za akceptovaný druhou stranou, ak táto nevysloví do určitej doby nesúhlas so zmenou (fikcia súhlasu so zmenou podmienok).¹ Nesúhlas s navrhnutou zmenou zmluvy je možné naviazať aj na právo doterajší zmluvný vzťah ukončiť.

Pravidlá na ochranu spotrebiteľa limitujú možnosti jednostranných zmien spotrebiteľských zmlúv, a to tak na úrovni európskeho práva, ako aj vo vnútroštátnom práve.

*

¹ Autor je docentom na Katedre obchodného práva a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Ďakujem Michalovi Novotnému a osobitne Monike Jurčovej za cenné inšpirácie a hoci často nesúhlasné, o to však viac podnetné názory pri spracovaní problematiky. Príspevok je súčasťou riešenia projektu podporovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0518-11.

¹

Pozri napr. rozsudky Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 23 Cdo 1098/2012 z 27. februára 2013 a sp. zn. 31 Cdo 1571/2010 z 16. januára 2013.

Podľa prílohy smernice č. 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách² (ďalej len „smernica 93/13/EHS“) nie je nekalou taká štandardná zmluvná podmienka, ktorá:

- a) oprávňuje dodávateľa jednostranne zmeniť podmienky zmluvy, ak zmluva obsahuje *vecny*³ dôvod na zmenu (bod 1 písm. j) prílohy smernice 93/13/EHS), a to bez toho, aby mal spotrebiteľ právo zmluvu ukončiť v dôsledku tejto zmeny, alebo
- b) oprávňuje dodávateľa nepodstatne zmeniť cenu, a pri podstatnej zmene garantuje právo spotrebiteľovi ukončiť zmluvu (bod 1 písm. l) prílohy smernice 93/13/EHS), alebo
- c) spĺňa výnimku pre finančné služby a pre zmluvy na dobu neurčitú, ktoré nemusia obsahovať klauzulu o vecných dôvodoch ich zmien, ale pripúšťa sa možnosť aj tak tieto zmeny realizovať, ak dôjde k splneniu určitých podmienok, ako napríklad *ex post* notifikácia dôvodov či možnosť spotrebiteľa odstúpiť od zmluvy (bod 2 prílohy smernice 93/13/EHS).

Sektorové smernice obsahujú ďalšie mechanizmy jednostranných zmien zmluvy, napríklad pre zmluvy o dodávke plynu, elektriny, v rámci elektronických komunikáciách ale aj platobných službách.⁴

V slovenskom práve nájdeme podobné, nie však totožné limity možnosti jednostranných zmien spotrebiteľských zmlúv. V prvom rade, podľa prevládajúceho výkladu § 54 ods. 1 OZ sú všetky ustanovenia OZ jednostranne kogentnými v prospech spotrebiteľa, teda aj pravidlo o možnosti zmeniť zmluvu dohodou, ako aj všetky pravidlá pre kontraktačný proces. Preto je možné modifikovať negociačný proces len v prospech spotrebiteľa. Okrem toho, zákon ustanovuje, že neprijateľné sú také štandardné klauzuly, ktoré umožňujú dodávateľovi jednostranne zmeniť zmluvné podmienky bez dôvodu dohodnutého v zmluve (§ 53 ods. 4 písm. i) OZ), alebo ktoré určujú, že cena tovaru alebo služieb bude určená v čase ich splnenia, alebo dodávateľ oprávňuje na zvýšenie ceny tovaru alebo služieb bez toho, aby spotrebiteľ mal právo odstúpiť od zmluvy, ak cena dohodnutá v čase uzavretia zmluvy je podstatne prekročená v čase splnenia (§ 53 ods. 4 písm. j) OZ). Zároveň sú však pripustené výnimky z týchto zakázaných klauzúl (§ 53 ods. 12 až 14 OZ).

2

Smernica Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách (Ú. v. ES L 95, 21.4.1993, s. 29-34, mim. vyd. kap. 15, zv. 2, s. 288-293).

3

Slovenská verzia smernice 93/13/EHS síce v bode 1 písm. j) prílohy uvádza pojem „*právny*“ dôvod zmeny, po porovnaní s ostatnými jazykovými verziami je ale zrejmé, že sa myslí „*vecný*“ dôvod.

4

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2003/54/ES z 26. júna 2003 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh s elektrickou energiou (Ú. v. EÚ L 176, s. 37; Mim. vyd. 12/002, s. 211); Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2003/55/ES z 26. júna 2003 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh so zemným plynom (Ú. v. EÚ L 176, s. 57; Mim. vyd. 12/002, s. 230); Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/64/ES z 13. novembra 2007 o platobných službách na vnútornom trhu (Ú. v. EÚ L 319, 5.12.2007, s. 1-36).

Je možné uzavrieť, že štandardná zmluvná klauzula, ktorá je podrobená testu neprijateľnosti, a ktorá umožňuje jednostrannú zmenu obsahu zmluvy, resp. modifikuje kontraktačný proces, je neprijateľná, ibaže by sama obsahovala vecný dôvod pre jej zmenu,⁵ alebo by spĺňala podmienky výnimky podľa § 53 ods. 14 OZ, resp. iných sektorových predpisov. Výnimka obsiahnutá v danom ustanovení je ale užšia, ako jej transpozičný vzor, keďže sa vzťahuje len na zmluvy o finančných službách a nie na iné zmluvy na dobu neurčitú. Osobitné predpisy ďalej pripúšťajú možnosť jednostranných zmien spotrebiteľských zmlúv v širšom meradle, ako je § 53 ods. 14 OZ. Podobné mechanizmy nájdeme pre platobné služby podľa § 32 zákona o platobných službách⁶, ale aj podľa § 43 ods. 2 písmeno c) zákona o elektronických komunikáciách, ktorý predpokladá dokonca možnosť jednostrannej zmeny podstatných zmluvných podmienok,⁷ resp. v predpisoch, ktoré predpokladajú možnosť zmeny zmluvy bez toho, aby špecifikovali jej podmienky.⁸ Zamerajme sa preto na vzťah týchto výnimočných pravidiel ustanovujúcich možnosť zmien zmluvy a ochrany pred neprijateľnými podmienkami v zmysle § 52 a nasl. OZ.

Neprijateľnosť klauzuly o jednostrannej zmene zmluvy kopírujúcej zákonné ustanovenia

Podľa čl. 1 smernice 93/13/EHS nepodliehajú štandardné zmluvné podmienky, ktoré odrážajú kogentné zákonné alebo regulačné ustanovenia, tejto smernici a preto nie sú podrobované ani testu neprimeranosti. Slovenská transpozícia predmetnú výnimku z rozsahu kontroly neprijateľnosti spotrebiteľských štandardných zmlúv neprevzala. Napriek tomu sa zdá, že prevládajúca mienka odvodzuje, že klauzuly, ktoré kopírujú text právneho predpisu nie je možné podrobiť testu neprijateľnosti.⁹ Tento záver potvrdzuje aj judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „súdny dvor“), najmä rozhodnutie vo veci *Azíz*, podľa ktorého je referenčným kritériom neprimeraného

5

6 Osobitnú neprijateľnú podmienky ohľadne zmeny ceny podľa § 53 ods. 4 písm. j) OZ nechajme stranou.

6

7 Zákon č. 492/2009 Z.z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

7

8 Zákon č. 351/2011 Z.z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov.

8

9 Napr. § 37 ods. 1 písm. j) vyhlášky Úradu pre reguláciu sieťových odvetví č. 24/2013 Z.z., ktorou sa ustanovujú pravidlá pre fungovanie vnútorného trhu s elektrinou a pravidlá pre fungovanie vnútorného trhu s plynom.

9

Pre bližšie odôvodnenie pozri dielo citované v poznámke č. 6, s. 225 a nasl. Rovnako aj DRGONEC, J.: Spotrebiteľské zmluvy v právnom poriadku Slovenskej republiky. In: *Justičná revue*, 3/2007, s. 361. Pozri aj MALIAR, M.: Typové spotrebiteľské zmluvy. In: *Justičná revue*, 11/2006, s. 1695.

znevýhodnenia spotrebiteľa a miera, v akej sa zmluvná klauzula odchyľuje od zákona, z čoho vyplýva, že klauzula kopírujúca zákon nemôže byť neprijateľnou.¹⁰ Pri zákone môžeme vychádzať aj z predpokladu transparentnosti.¹¹

Súdny dvor už v rozhodnutí *Invitel* pripustil možnosť, že právne predpisy budú upravovať osobitný spôsob jednostrannej zmeny zmluvy (ceny za službu) alebo ustanovia právo spotrebiteľa odstúpiť od zmluvy, pričom podľa súdneho dvora je dodávateľ povinný oboznámiť spotrebiteľa s predmetnou zákonnou úpravou.¹²

Podľa rozsudku vo veci *RWE Vertrieb*¹³ je imunita štandardnej zmluvnej klauzuly kopírujúcej text právneho predpisu obmedzená iba na prípady, na ktoré sa má táto právna úprava *ex lege* použiť.¹⁴ Štandardná klauzula upravujúca možnosť jednostrannej zmeny podmienok, ktorá kopíruje text právneho predpisu, avšak nad rozsah jeho pôsobnosti, musí byť preto podrobená testu neprijateľnosti, najmä podmienke transparentnosti jej vyjadrenia. Podľa súdneho dvora z toho vyplýva, že samotná zmluva musí obsahovať také kritéria, z ktorých môže spotrebiteľ *ex ante* predpokladať obsah zmien zmluvy do budúcnosti. Zároveň uviedol, že v tomto prípade nestačí *ex post* informovanie spotrebiteľa o dôvodoch uskutočnenej zmene.

Rozhodnutie *RWE Vertrieb* nechalo mnoho otázok otvorených. Súdny dvor pomerne nejednoznačne spojil podmienky zmeny zmluvy podľa dvoch právnych predpisov (smernica 93/13/EHS a tzv. plynová smernica). Takpovediac vyberal hrozienu z koláča a nie je preto jasné, z ktorého pravidla ktorej smernice má jeho záver vyplývať. Prísne vzato, z rozhodnutia *RWE Vertrieb* mohlo byť dovedené, že akákoľvek zmluvná doložka o možnosti zmeniť zmluvu v budúcnosti musí spĺňať

¹⁰

Rozsudok vo veci C-451/11, Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa) z 14. marca 2013. ECLI:EU:C:2013:164.

¹¹

Pozri bod 44 návrhov GA Niilsa Wahla v spojených veciach C-359/11 a C-400/11 „Schulz(-ová)“: „Súdny dvor uznal, že dôvody pre vylúčenie zmluvných podmienok, ktoré odrážajú ustanovenia vnútroštátnych právnych predpisov upravujúcich určitý typ zmluvy, z pôsobnosti smernice 93/13 spočívajú v tom, že rovnováha, ktorá bola navrhnutá tak, aby zladila dotknuté záujmy, už bola vykonaná. V skutočnosti je možné oprávnené predpokladať, že vnútroštátny zákonodarca našiel vhodnú rovnováhu medzi všetkými právami a povinnosťami zmluvných strán týchto zmlúv.“

¹²

Rozsudok súdneho dvora vo veci C-457/10, Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt. („Invitel“) z 26. apríla 2012, bod 29. ECLI:EU:C:2012:242

¹³

Rozsudok súdneho dvora vo veci C-92/11, RWE Vertrieb AG/Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV („RWE Vertrieb“) z 21. marca 2013.

¹⁴

podmienku *ex ante* transparentnosti, čo by malo zásadný vplyv na klauzuly, ktoré kopírujú § 53 ods. 14 OZ alebo § 32 zákona o platobných službách (prípadne iné sektorové regulácie).

Skôr nápovedu ako odpoveď môže dať rozsudok súdneho dvora vo veci *Schulz(-ová) a Egbringhoff*.¹⁵ V tomto rozhodnutí súdny dvor posudzoval klauzulu, ktorá kopíruje znenie sektorového právneho predpisu, umožňujúce jednostrannú zmenu zmluvy a to bez toho, aby bol v oznámení uvedený dôvod zmeny podmienok, ak má spotrebiteľ možnosť zmluvu bezplatne ukončiť. Samotné ustanovenie zmluvy o možnosti jednostranne zmeniť zmluvu nemuselo obsahovať dôvody tejto zmeny. Uvedený rozsudok potvrdzuje východisko, že ak zmluvná klauzula kopíruje zákonný text, nie je vôbec podrobená kontrole podľa smernice 93/13/EHS, a teda ani testu iniciálnej transparentnosti, ku ktorému nabádali závery z *RWE Vertrieb*.¹⁶ Preto nemusí zmluvná klauzula kopírujúca znenie predpisu obsahovať transparentné dôvody zmeny podmienok, ak má spotrebiteľ právo zmluvu ukončiť. **Avšak, podľa súdneho dvora je reálna možnosť výkonu práva ukončiť zmluvu spojená s druhou stranou mince, právom spochybniť zmenu ceny. Za týmto účelom je potrebné, aby bol spotrebiteľ (*ex post*) informovaný nielen o samotnej zmene a o práve ukončiť zmluvu, ale aj o „dôvode, podmienkach a rozsahu zmeny zmluvy“.**¹⁷

Nie je jednoduché interpretovať závery rozsudku *Schulz(-ová)*. Jednak sa týkal zmeny ceny (a nie iných podmienok zmluvy), bol sektorovo špecifický (plynová smernica a elektrická smernica, ktoré obsahujú vlastné požiadavky na reguláciu zmeny zmluvy) a navyše sa zdá že súdny dvor zvyrazňuje potrebu chrániť aj ekonomické záujmy podnikateľa, ktorý je v rámci univerzálnej služby povinný uzatvoriť zmluvu so spotrebiteľom (bod 44 rozsudku). Vo vzťahu k dôvodom, prečo sa neaplikuje smernica 93/13/EHS (body 50-53 rozsudku) sa ale tieto motívy podľa nášho názoru neprejavili a tieto čiastkové závery súdneho dvora je tak možné zovšeobecniť aj nad rámec univerzálnej služby a sektorovej regulácie.

15

Rozsudok súdneho dvora v spojených veciach C-359/11 a C-400/11 Alexandra Schulz proti Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG a Josef Egbringhoff proti Stadtwerke Ahaus GmbH z 23. októbra 2014 („Schulz-ová“).

16

Pozri bod 51 rozsudku *RWE Vertrieb*.

17

Pozri body 46 a nasl. rozsudku *RWE Vertrieb*.

Rozsudok indikuje možnosť podnikateľa spoľahnúť sa na platnosť klauzuly kopírujúcej znenie výnimky podľa § 53 ods. 14 písmeno a) OZ. **Dôležitý je ale jeho vplyv na výklad § 53 ods. 14 písm. b) OZ**, pri ktorom sa predpokladá možnosť vyhradiť si štandardnou klauzulou možnosť jednostrannej zmeny podmienok zmluvy o poskytnutí finančnej služby uzatvorenej na neurčitý čas bez toho, aby bol dodávateľ povinný pri uskutočnení zmeny oboznámiť spotrebiteľa s dôvodom tejto zmeny.¹⁸ **Práve z rozhodnutia *Schulz(-ová)* by malo vyplývať, že ak má mať spotrebiteľ reálnu možnosť ukončiť zmluvu ale aj právo spochybniť zmenu ceny, musí mať možnosť riadne sa rozhodnúť pre ukončenie zmluvy, čo predpokladá, aby bol informovaný o podmienkach, rozsahu a dôvodoch navrhovaných zmien zmluvy. Rovnaký záver bude podľa nášho názoru platiť aj pre § 32 ods. 2 zákona o platobných službách.**

Neprijateľnosť klauzuly pripúšťajúcej jednostrannú zmenu zmluvy nad rámec zákonných vzorov

Vyššie uvedené závery sa týkajú iba takých štandardných zmluvných podmienok, ktoré kopírujú zákonné vzory. Iná situácia nastáva, ak dodávateľ nad rámec zákonom predpokladaných možností zahrnie do svojich štandardných zmluvných podmienok možnosť jednostranne ich zmeniť. Napríklad smernica 93/13/EHS pripúšťa zjednodušený model jednostrannej zmeny zmlúv nielen finančných služieb, ale všetkých zmlúv na dobu neurčitú (bod 2 písm. b) druhý pododsek prílohy smernice 93/13/EHS). Slovenský zákonodarca takúto výnimku neprevzal a možnosť jednostrannej zmeny zmluvy na dobu neurčitú pre iné zmluvy ako sú zmluvy o poskytnutí finančných služieb nezvýhodnil.

Preto budú takéto štandardné zmluvné klauzuly podrobené testu neprijateľnosti, vrátane podmienok na ich transparentnosť. V zmysle rozhodnutia *RWE Vertrieb* nebude postačovať následná transparentnosť (informovanie o dôvodoch zmeny v prípade, ak ku zmene dochádza), ale potrebná je ich počiatočná transparentnosť, teda uvedenie dôvodov pre prípadnú budúcu zmenu zmluvy. Rovnaký záver bude platiť aj pre všetky iné štandardné zmluvné klauzuly umožňujúce jednostranne zmeniť zmluvu, alebo modifikuje kontrakčný proces a ktoré nekopírujú zákonné ustanovenia.

Aké dôvody oprávňujú na zmenu zmluvy?

Okrem podmienok prípustnosti jednostrannej zmeny zmluvy sa žiada preskúmať aj rozsah informačnej povinnosti uviesť vecné dôvody pre zmenu zmluvy či už v samotnej zmluve (vecný dôvod v zmysle

¹⁸

Na rozdiel od § 53 ods. 14 písm. a) OZ, kde musí dôjsť k následnému informovaniu o zmene zmluvy.

§53 ods. 4 písm. i) OZ), alebo v prípade oznámenia o zmene zmluvy o finančnej službe v zmysle § 53 ods. 14 písm. a) OZ, resp. podľa § 53 ods. 14 písm. b) OZ a § 32 ZoPS v oboch posledne menovaných prípadoch v zmysle interpretácie podľa rozsudku *Schulz-ová*.

Ako sme uviedli, na to, aby štandardná zmluva spĺňala podmienky prípustnosti jej jednostrannej zmeny bez možnosti spotrebiteľa zmluvu ukončiť, musí už pri podpise obsahovať *vecný dôvod* pre zmenu podmienok. Tento dôvod musí byť špecifikovaný tak, aby mohol spotrebiteľ vopred očakávať, ako a prečo sa obsah zmluvy môže zmeniť.¹⁹ Pôjde skôr o *prispôsobovanie* obsahu zmluvy, ako o jej zmenu. Zdá sa, že zahraničná právna prax vychádza z troch východísk. Po prvé, účel prípustnej jednostrannej zmeny má byť zúžený iba na prispôsobenie sa zmeneným pomerom (zmena regulačného rámca, zmena judikatúry), nie na zmenu v rozložení práv a povinností medzi stranami. Po druhé, spotrebiteľ musí mať možnosť vopred predvídať obsah a rozsah následných zmien a po tretie, musí existovať komunikačný kanál, resp. spôsob akým sa zmeny medzi stranami komunikujú.

Avšak v rozdielnych situáciách *ex ante* a *ex post* informovania o dôvode zmeny zmluvy je rozsah informačných povinností podľa názoru autora rozdielny. Rozsudok vo veci *Schulz(-ová)* vedie k záveru, že následne oboznamovanie dôvodu, podmienok a rozsahu zmien má za účel umožniť spotrebiteľovi spochybniť zmenu ceny, resp. iných podmienok, ale aj zabezpečiť realizáciu práva spotrebiteľa ukončiť zmluvný vzťah. Podľa názoru autora tohto príspevku je relevantným práve toto účelové zameranie informačnej povinnosti. Majú to byť informácie, ktoré umožnia priemernému spotrebiteľovi zhodnotiť, či pri zmene podmienok nedošlo k porušeniu dohodnutých pravidiel, či sa jeho postavenie nezhoršuje ale aj to, či môže predpokladať, že rovnakú zmenu museli vykonať aj konkurenti a preto nie je predpoklad že by zmenou dodávateľa získal. Odkaz na všeobecnú politiku alebo rozhodnutie dodávateľa, či na zmenu podmienok na trhu bez bližšej špecifikácie odôvodnenosti zmeny podmienok nepostačuje.

Záver

Základným východiskom úvah je zákaz takého oprávnenia, ktoré by umožnilo určiť obsah zmluvy iba jednou stranou bez toho, aby na to mohla druhá zmluvná strana reagovať. Vo vzťahoch medzi podnikateľmi sú bez ďalšieho prípustné dohody o zmene kontraktačných pravidiel, vrátane dohody, že mlčanie s oznámenou zmenou podmienok je súhlasom s touto zmenou. V spotrebiteľských zmluvách o finančných resp. platobných službách bude situácia komplikovanejšia.

19

Pozri aj rozsudok *Invitel*, body 21-31.

Právny predpis upravuje sektorovo-špecifické možnosti jednostrannej zmeny zmluvy (napr. § 32 zákona o platobných službách). Zmluvná klauzula, ktorá preberá text ustanovenia, ktoré by sa inak aj tak aplikovalo na daný právny vzťah, je z kontroly neprijateľnosti podľa § 52 a nasl. OZ vylúčená, a to vrátane testu transparentnosti jej vyjadrenia. Nateraz predpokladáme, že výnimka z testu neprijateľnosti sa v určitých prípadoch vzťahuje aj na prevzatie tých ustanovení, ktoré definujú výnimky z neprijateľných podmienok (§ 53 ods. 14 OZ). V prípade finančných služieb tak štandardná klauzula v zmluve o finančnej službe, kopírujúca § 53 ods. 14 písm. a) OZ by mala dávať jej používateľovi záruku, že nebude neprijateľná. Vo vzťahu ku klauzulám kopírujúcim § 53 ods. 14 písm. b) OZ alebo § 32 zákona o platobných službách sa ale v zmysle rozhodnutia súdneho dvora vo veci *Schulz(-ová)* dodávateľovi pridáva povinnosť oznámiť spotrebiteľovi dôvod, podmienky a rozsah navrhovanej zmeny zmluvy finančnej, resp. platobnej služby.

Slovenský zákonodarca neprevzal zo smernice 93/13/EHS zjednodušenie možností pre zmenu iných zmlúv uzatvorených na dobu neurčitú, ako sú zmluvy na finančné alebo platobné služby. Preto sa klauzuly, ktoré by umožňovali ich jednostrannú zmenu budú posudzovať testom neprijateľnosti (generálna klauzula a katalóg v § 53 ods. 4 OZ), pričom v zmysle rozsudku súdneho dvora vo veci *RWE Vertrieb* bude potrebné, aby spotrebiteľ bol už pri uzatváraní zmluvy informovaný o vecnom dôvode umožňujúcom ich zmenu, prípadne o práve ukončiť zmluvu.

Záveru tu formulované sú postavené na tézach, ktoré sa môžu ukázať nesprávnymi najmä preto, lebo skúmané rozsudky sa v prvom rade týkali sektorových smerníc. Rovnako nie je jasné, či sa výnimka z kontroly neprijateľnosti klauzúl vzťahuje aj na také klauzuly, ktoré zrkadlia ustanovenia ohraničujúce nekalé klauzuly.²⁰ Tieto tézy by mohol definitívne potvrdiť (resp. vyvrátiť) súdny dvor v rámci dobre položenej prejudiciálnej otázky, k čomu by som rád prítomných poslucháčov motivoval.

20

**Aktuálne problémy spotrebiteľského združenia v súdnej praxi
pri vymáhaní, resp. vrátení neoprávnene účtovaných poplatkov**

Mgr. Peter Kubovič

Mgr. Bc. Jana Lesňáková

(Spotrebiteľské združenie OSA / HKP Legal, s.r.o.)

Otázka postavenia spotrebiteľského združenia (nielen v súdnych konaniach) sa v poslednom čase stala vysoko aktuálna a do istej miery, dovoľme si povedať, kontroverzná. Názory na spotrebiteľské združenia (ďalej len „združenia“), ich práva, povinnosti a možnosti v oblasti ochrany spotrebiteľa sa značne líšia. Nasvedčuje tomu aj rozhodovacia prax slovenských súdov, ktorá sa v danej oblasti vyznačuje svojou nekonzistentnosťou a nehomogénnosťou, a žiaľ, neraz aj ťažko vysvetliteľným „protispotrebiteľským“ postojom. Práve vyššie zmienené považujeme za jeden zo základných problémov, ktoré komplikujú a v nejednom prípade aj znemožňujú ochranu spotrebiteľa, jeho práv a právom chránených záujmov, prostredníctvom spotrebiteľských združení.

1. Úvod

Spotrebiteľské združenie OSA (ďalej len „SZ OSA“) bolo založené v januári roku 2012 za účelom všestrannej pomoci spotrebiteľom v zmysle zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa. Aj napriek jeho pomerne krátkej existencii SZ OSA už dokázalo úspešne pomôcť tisíckam spotrebiteľom v súdnych konaniach, a to predovšetkým vďaka spolupráci s advokátskou kanceláriou HKP Legal, s. r. o. (www.hkplegal.sk), ktorá pre SZ OSA zabezpečuje odbornú právnu podporu, ako aj posilňuje jeho personálne kapacity. Pre SZ OSA je príznačná hromadná agenda²¹, v rámci ktorej buď masovo (plošne) vstupuje do súdnych konaní (v pozícii vedľajšieho účastníka) za účelom podpory spotrebiteľov (v pozícii žalovaných resp. dlžníkov), alebo podáva tzv. hromadné žaloby proti porušovateľom spotrebiteľských práv. Ďalšou osobitosťou SZ OSA je spôsob jeho financovania,

21

Aktuálne SZ OSA úspešne „bojuje“ proti nebankovým (pôžičkovým) a inkasným spoločnostiam, (najmä proti vymáhaniu premlčaných pohľadávok, pri uplatňovaní bezúročnosti a bezpoplatkovosti spotrebiteľských úverov, vrátane vydania bezdôvodného obohatenia, proti neoprávnene vedeným exekúciám – najmä na základe rozhodcovských rozsudkov a platobných rozkazov, vrátane obnovy konania), a pripravuje ďalšie agendy proti mobilným operátorom a bankám (najmä v súvislosti s vymáhaním neoprávnene účtovaných poplatkov a zmluvných pokút).

nakoľko sa snažíme, aby náklady za právne poradenstvo a zastúpenie znášali primárne tí, ktorí na súdoch uplatňujú proti spotrebiteľom enormné množstvo nedôvodných, neprimeraných, premlčaných alebo inak sporných nárokov (a tým flagrantne porušujú spotrebiteľské práva), a to formou náhrady trov súdnych konaní, v ktorých je naše združenie úspešné.

Ako bolo spomenuté už vyššie, problémov, s ktorými sa spotrebiteľské združenia v rámci svojej činnosti musia vysporiadať, je mnoho. Je pritom paradoxné (smutné), že ich spoločným menovateľom je to, že do pozície súpera združení sa dostali skôr niektoré súdy (namiesto porušovateľov spotrebiteľských práv). Súdy (nie všetky) totiž občas pristupujú k takej aplikácii resp. výkladu procesných práv (procesného postavenia) združení, ktoré de facto znemožňuje ich faktickú činnosť resp. výrazne limituje jej rozsah, prípadne ich odsudzuje do role neškodných štatistov. V nasledujúcej časti uvádzame najzásadnejšie z aktuálnych problémov SZ OSA v súdnej praxi.

2. Problémy SZ OSA (a iných združení) v súdnej praxi

2.1 NEPRIPÚŠŤANIE VSTUPU ZDRUŽENIA DO SKRÁTENÝCH A EXEKUČNÝCH KONANÍ

Základným argumentom dodávateľov, ktorý si však postupne začala osvojovať aj väčšina slovenských súdov (a to najmä “vd’aka” rozhodnutiu Najvyššieho súdu SR zo dňa 10. 10. 2012, č. k. 6 Cdo 207/2011), je tvrdenie resp. názor o údajnej „nesporovosti“ súdneho konania po podaní návrhu na vydanie platobného rozkazu. Táto prax (názor) však nemá žiadnu oporu v procesných predpisoch, keďže Občiansky súdny poriadok a ani Ústava Slovenskej republiky z hľadiska základných procesných práv umelo nerozdeľujú súdne konanie na štádium „do vydania platobného rozkazu“ a „po vydaní resp. nevydaní platobného rozkazu“.

Uvedené závery odporujú základnej charakteristike a významu súdneho konania, ako aj filozofii ochrany spotrebiteľa (ako slabšej strany sporu), a javia sa skôr ako prejav neodôvodnenej “tvorby práva” zo strany súdov. Sme toho názoru, že práva spotrebiteľov sú v štádiu tzv. skráteného konania obzvlášť ohrozené, a to práve z dôvodu, že súd vydáva platobný rozkaz iba na podklade tvrdení a dôkazov predložených dodávateľom (veriteľom), ktorý vystupuje v pozícii navrhovateľa. V prípade, že spotrebiteľ nemá vedomosť ako sa proti vydanému platobnému rozkazu brániť, prípadne úplne rezignuje na akúkoľvek obranu svojich práv (napr. v dôsledku dlhodobého psychického nátlaku zo strany dodávateľov, či vymáhačských spoločností), platobný rozkaz nadobudne právoplatnosť a stane sa vykonateľným exekučným titulom bez ohľadu na to, či sú žalované nároky dôvodné alebo nie. Rovnako by sme nemali opomínať, že možnosti vydávania platobných rozkazov v spotrebiteľských

veciach sú podľa zákona len veľmi obmedzené. Konajúcemu súdu priamo z litery zákona vyplýva povinnosť riadne a náležite preskúmať zmluvné podmienky, na základe ktorých si dodávateľ uplatňuje svoj nárok, spotrebiteľovi poskytnúť aj ex offio kontrolu a tak zabezpečiť, aby neprijateľné zmluvné podmienky neboli pre neho záväzné. Početnosť vydaných platobných rozkazov a následných exekúcií vedených na ich základe však svedčia o opaku – a preukazujú skôr nerešpektovanie a nezohľadňovanie práv a právom chránených záujmov spotrebiteľov. Platobné rozkazy sa tak stávajú prostriedkom rýchleho a bezproblémového získavania exekučných titulov, a to bez účinnej kontroly zo strany súdov – a bez možnosti kontroly zo strany združení, ktorým je odopieraná možnosť vstupu do týchto konaní (pokiaľ nie je podaný odpor zo strany samotného spotrebiteľa). Je pritom len iluzórne predpokladať, že by sa väčšina bežných spotrebiteľov dokázala brániť formou odporu, prípadne by si našla resp. mohla dovoliť riadneho právneho zástupcu (advokáta).

Spotrebiteľské združenia, ktoré v tomto ohľade de facto preberajú úlohy súdu a poskytujú spotrebiteľom ochranu pred neprijateľnými zmluvnými podmienkami a nekalými obchodnými praktikami dodávateľov, sa zjavne stali „nepohodlnými“ účastníkmi konania, ktorí proces vydávania platobných rozkazov a následných exekúcií len spomaľujú, prípadne úplne znemožňujú. Skutočnosť, že o našu „prítomnosť“ v konaniach nestoja dodávatelia nás neprekvapuje, ale osvojenie si daného postoja a názorovej línie aj zo strany súdov (vrátane Najvyššieho súdu SR, ktorého rozhodnutie je základnou oporou pre tento prístup) je pre nás nejasné a ťažko pochopiteľné.

Kým v skrátенých konaniach je postavenie spotrebiteľského združenia v pozícií vedľajšieho účastníka „len“ obmedzované, účasť združenia v exekučných konaniach je doslova nemožná (podľa názoru súdov). Exekúciám pritom čelia státisíce obyvateľov SR v postavení spotrebiteľov, ktorí v dôsledku núteného vymáhaniu práva (priznaného okrem platobných rozkazov napr. aj v pochybných rozhodcovských konaniach) prichádzajú aj o posledný majetok (a neraz aj o „strechu nad hlavou“).

Práve vďaka faktickému vylúčeniu vedľajšieho účastníctva spotrebiteľských združení na strane spotrebiteľa v skrátенých aj exekučných konaniach dostali dodávatelia finančných služieb „zelenú“ a môžu tak „beztrestne“ resp. bezrizikovo vymáhať aj to, na čo vonkoncom nemajú nárok. Vylúčením združení z oboch uvedených konaní sa tak vytvoril bezpečný „uzavretý kruh“, v rámci ktorého je možné rýchlo, efektívne a najmä bez externej kontroly zo strany združení procesne „posvätiť“ rôzne pochybné resp. sporné nároky proti spotrebiteľom.

Už len na dokreslenie neľahkej procesnej situácie združení uvádzame, že nepripustenie ich vstupu do skrátенých a exekučných konaní býva často realizované len strohým oznámením súdu (neraz len v

podobe e-mailu) o tom, že vstup do daného konania nepovoľuje resp. ho považuje za neúčinný, čím je, pochopiteľne, znemožnená možnosť efektívnej procesnej obrany vo forme odvolania.

Na druhej strane však pozitívne hodnotíme prístup tých súdov, ktoré sa tejto „zaužívanej praxi“ vzopreli a umožnili právoplatný vstup SZ OSA do skráteného konania (Krajský súd v Banskej Bystrici) aj exekučného konania (Krajský súd v Nitre). Ide však, žiaľ, len o výnimočné „lastovičky“...

2. 2 NEAKCEPTOVANIE VSTUPU V ELEKTRONICKEJ PODOBE

V rámci snahy o maximálnu efektivitu svojej činnosti sa SZ OSA snaží čo najviac podaní adresovaných súdom urobiť v elektronickej podobe. V tejto súvislosti však neraz musí čeliť ďalším „obštrukciám“, pokiaľ niektoré súdy (podľa nášho názoru nesprávne) kvalifikujú vstup združenia do konania ako „návrh vo veci samej“ a teda vyžadujú doplnenie tohto elektronickeho podania v listinnej podobe, prípadne odmietnu vstup z dôvodu nedoplnenia pôvodného podania v listinnej podobe. A opäť sa to všetko deje bez akéhokoľvek rozhodnutia (často len e-mailovým oznámením), čím je združeniu znemožnené sa proti uvedenému postupu adekvátne brániť (formou riadneho odvolania).

V tejto súvislosti tiež treba uviesť, že súdy často (a nesprávne) vyrubujú združeniu súdne poplatky za vyhotovenie listinnej verzie podaní, čím sa bezdôvodne zvyšuje najmä administratívna náročnosť činnosti združenia, keďže táto prax býva následne (zatiaľ) korigovaná zo strany odvolacích súdov.

Výsledkom uvedených praktík zo strany súdov je oddialenie (alebo až znemožnenie) vstupu združenia do samotného konania, čím jednak dochádza k odňatiu resp. porušeniu jeho procesných práv, ale najmä k oddialeniu (alebo až znemožneniu) poskytnutia podpory spotrebiteľa v danom súdnom konaní. Nehovoriac o navyšovaní administratívnej agendy združenia a s tým súvisiacim (zbytočným) navyšovaním jeho nákladov.

2. 3 VYŽADOVANIE SÚHLASU SPOTREBITEĽA S ÚKONMI ZDRUŽENIA

Hoci de lege lata (podľa platného práva) má súd starostlivo a objektívne posúdiť úkony spotrebiteľského združenia v pozícii vedľajšieho účastníka najmä z hľadiska ich dopadu a prospešnosti pre spotrebiteľa ako hlavného účastníka (§ 93 ods. 4 OSP in fine), niektoré súdy sa tejto svojej povinnosti - v rozpore s platným právom ako aj viacerými rozhodnutiami Najvyššieho súdu SR – účelovo vyhýbajú vyžadovaním dodatočného a výslovného súhlasu spotrebiteľa s úkonmi urobenými zjavne na jeho prospech. Nie je pritom ničím neobvyklým, že spotrebiteľ neraz ostáva v spore krajne

pasívny (dokonca o spore vôbec nevie a je nutné mu ustanoviť opatrovníka). Uvedený prístup nemusí apriori svedčiť o nezodpovednosti a ľahkomyselnosti danej osoby (ako by si mohol niekto mylne vykladať), ale môže byť aj dôsledkom enormného strachu a obáv z prípadných problémov, ktoré môžu nastať v súvislosti s ďalšími úkonmi, ktoré by čo i len okrajovo súviseli s dodávateľmi, prípadne vymáhačskými spoločnosťami. V nemalej miere k uvedenému môže prispieť aj značná frustrácia a demotivácia spotrebiteľa domáhať sa spravodlivosti, neraz posilnená nedobrymi skúsenosťami z minulosti, prípadne všeobecnou nedôverou v súdny systém.

V tejto súvislosti osobitne dávame do pozornosti skutočnosť (ktorú mnohé súdy opomínajú), že drvivá väčšina spotrebiteľov nemá dostatočné právne povedomie, a teda sa nevie adekvátne brániť a ani reálne vyhodnotiť význam a prípadné dôsledky svojich procesných či iných úkonov (spojených napr. aj s udelením súhlasu na vstup spotrebiteľského združenia do konania), ani nemá možnosť zaobstarať si kvalifikované právne zastúpenie (advokáta) v danom spore. Mimoriadne prekvapujúcim je potom postup súdu, ktorý neraz úkon spotrebiteľského združenia, smerujúci k ochrane spotrebiteľa – napr. vznesenie námietky premlčania, podanie odporu alebo odvolania v záujme spotrebiteľa – úplne “odignoruje” so strohým konštatovaním, že spotrebiteľ ako hlavný účastník súdneho konania k takémuto úkonu nedal výslovný súhlas (čím súd zároveň “odignoruje” aj znenie a zmysel § 93 ods. 4 OSP). Uvedený právny názor však v žiadnom ohľade nemá oporu v platnom právnom poriadku SR (ani v komunitárnom práve) a je zároveň v priamom rozpore s filozofiou ochrany spotrebiteľa.

V tomto kontexte je potrebné hľadiť aj na následky spojené s vyššie zmienenou aplikačnou praxou niektorých slovenských súdov. Vo väčšine sporov, kde spotrebiteľ ostane bez adekvátnej právnej pomoci a konajúci súd mu ex offio neposkytne náležitú ochranu, je tento v plnom rozsahu neúspešný, zaviazaný na úhradu doslova až astronomických (no často neopodstatnených) pohľadávok, majúcich svoj pôvod v úveroch, ktoré boli často už kompletne splatené (pokiaľ ide o istitu resp. poskytnutú sumu). Samozrejme, ako neúspešný účastník konania je spotrebiteľ povinný uhradiť taktiež trovy konania (vrátane trov právneho zastúpenia).

Osobitne negatívne, a to aj vo vzťahu k združeniu, sa daná prax prejavuje v prípadoch, kedy uvedeným spôsobom dôjde k “odignorovaniu” odvolania združenia podaného v prospech spotrebiteľa, v dôsledku čoho je odvolanie odmietnuté (pre neexistenciu výslovného súhlasu spotrebiteľa), pričom združenie je tým pádom v odvolacom konaní neúspešné a finálne je zaviazané na náhradu trov odvolacieho konania.

2. 4 NEPRIZNÁVNIE NÁHRADY TROV KONANIA

Za situácie, kedy na strane žalobcov figurujú subjekty s mnohomiliónovými obratmi (a ziskami) a so značným vplyvom (t.j. dodávatelia finančných služieb – najmä nebankové spoločnosti, prípadne inkasné spoločnosti), a na strane opačnej stoja fyzické osoby (neraz zo sociálne slabších skupín a bez akýchkoľvek finančných prostriedkov) bez adekvátneho právneho povedomia a bez reálnej možnosti právnej obrany, je nemysliteľné, aby prebiehali nekontrolované súdne procesy, v ktorých dochádza k obchádzaniu resp. porušovaniu zákona a procesných pravidiel, k umelému a protiprávnemu navyšovaniu vymáhaných pohľadávok o nedôvodné, neprimerané alebo sporné úroky, poplatky a iné „prísľušenstvo“, a napokon aj k priznávaniu náhrady trov konania, a to osobitne v rámci skráteného súdneho konania (ukončeného platobným rozkazom), prípadne rozhodcovského konania (vedeného neraz na „spriaznenom“ rozhodcovskom súde). Je potrebné si uvedomiť, že rozhodnutie, ktorým súd zaviaže spotrebiteľa (bez adekvátnej obrany alebo podpory na jeho strane) na úhradu nedôvodnej alebo neprimeranej sumy, sa po nadobudnutí právoplatnosti stáva vykonateľným exekučným titulom. Následne na jeho podklade bude (môže byť) vedená exekúcia, v dôsledku ktorej sa pohľadávka voči spotrebiteľovi ešte výrazne zvýši – a spotrebiteľ sa dostáva do „začarovaného kruhu“, z ktorého sa bez kvalifikovanej a efektívnej pomoci nedokáže vlastnými silami vymaniť (osobitne v prípade, ak spotrebiteľ má už „na krku“ viacero súdov alebo exekúcií, čo rozhodne nie je výnimočné).

Uvedených spotrebiteľských súdnych a exekučných konaní je v našej krajine obrovské kvantum (rádovo státisíce až milióny), v dôsledku čoho sa súdy (logicky) snažia o ich promptné vybavenie. Je pritom zrejmé, že spotrebiteľské združenia z vlastných zdrojov (prípadne zo „symbolických“ štátnych dotácií) nemôžu ekonomicky silným finančným spoločnostiam, disponujúcim obrovskými zdrojmi (a vplyvom), reálne konkurovať, a tak ani negatívne výsledky (z hľadiska spotrebiteľov) v obrovskom množstve súdnych a exekučných konaní ovplyvniť ani zvrátiť.

S dômyselne prepracovanou taktikou a zabehnutým scenárom však zjavne nastali problémy vtedy, keď sa vo väčšom rozsahu začali v prospech spotrebiteľov angažovať spotrebiteľské združenia, ktoré využili svoje základné ústavné právo a obrátili sa na advokátske kancelárie, disponujúce personálnymi a odbornými kapacitami umožňujúcimi na serióznej úrovni masovo vybavovať (administratívne aj právne) početné súdne konania – a tým vytvorili reálnych súperov pre subjekty vymáhajúce pochybné nároky voči spotrebiteľom. Takéto advokátske kancelárie pritom na seba prevzali značné riziko v podobe „investície“ do predmetných súdnych konaní, a to v presvedčení, že hrubo poškodzované práva spotrebiteľov ochránia a v prebiehajúcich súdnych sporoch budú úspešné. Napokon, aj dodávatelia (veritelia) si v tisíckach skutkovo a právne rovnakých sporoch, ktoré hromadne iniciujú,

od spotrebiteľov uplatňujú nemalé trovy právneho zastúpenia, pričom súdy im tieto štandardne a bez väčších problémov aj priznávajú.

Účinná a efektívna ochrana spotrebiteľov v desiatkach tisícov súdnych konaní by tak mala byť založená na prirodzenom a základnom (ústavou, zákonmi aj judikatúrou potvrdenom) princípe úspešnosti v konaní a zodpovednosti za nedôvodne iniciovaný súdny spor. Náklady vynaložené na ochranu spotrebiteľov by teda podľa nášho názoru mali primárne nie byť práve dodávateľa finančných služieb (veritelia), ktorí tieto pochybné konania iniciovali (a finálne v nich boli neúspešní). Sme presvedčení, že práve striktné ukladanie povinnosti náhrady trov neúspešného súdneho konania (vrátane trov právneho zastúpenia) inkasným alebo nebankovým spoločnostiam (ale aj bankám, telekomunikačným operátorom a iným subjektom) by efektívne donútilo tieto subjekty upustiť od neustálych pokusov neoprávnene sa obohatiť na úkor spotrebiteľov v sporných súdnych konaniach. Zároveň by tieto subjekty museli začať uplatňovať na súde iba dôvodné nároky (vo výrazne nižšej výške) a v legálnom procese (t.j. v procese, kde sú rešpektované aj procesné práva spotrebiteľov a spotrebiteľských združení).

Podľa našich doterajších skúseností však viaceré súdy (resp. sudcovia) pomerne svojsky identifikovali „ohrozené“ záujmy a dali spotrebiteľským združeniam (na úkor základných ústavných zásad a spravodlivosti) pocítiť, že ich advokátske kancelárie v prebiehajúcich súdnych a exekučných konaniach, vedených proti nebrániacim sa spotrebiteľom, nie sú vítané – resp. že zastupovať združenia síce môžu, ale bez nároku na štandardnú „odmenu“ v podobe náhrady trov konaní, v ktorých boli úspešné.... (čo pri obrovskom množstve konaní zjavne nedáva žiadny ekonomický zmysel). Spotrebiteľské združenia by sa teda zrejme mali uspokojiť len so štátnymi dotáciami a vlastnými zdrojmi (členskými príspevkami), prípadne vyberať poplatky na svoju činnosť od (často nesolventných) spotrebiteľov. Takéto „skromné“ finančné zdroje však v žiadnom prípade nemôžu byť dostatočné na akékoľvek narušenie alebo zastavenie premysleného systému bezrizikového súdneho a exekučného vymáhania pochybných nárokov, z ktorého profituje veľké množstvo (ekonomicky silných) subjektov.

Prax niektorých súdov, ktoré úspešným združeniam „a priori“ nepriznávajú náhradu trov konania (resp. právneho zastúpenia), tak umožňuje dodávateľom finančných služieb (veriteľom) žalovať aj zjavne nedôvodné nároky (akoby „na skúšku“), a to práve vďaka neexistencii rizika znášania trov konania v prípade procesného neúspechu (nakolko samotní spotrebiteľia spravidla právne zastúpenie nemajú, keďže si ho spravidla nemôžu dovoliť). Mnoho pochybných (sporných) nárokov sa potom

proti spotrebiteľom na súdoch uplatňuje na báze princípu “nemáme čo stratiť, ale môžeme veľa získať”...

Konajúce súdy pri nepriznávaní trov právneho zastúpenia spotrebiteľským združeniam ako najčastejšie dôvody uvádzajú najmä údajnú neúčelnosť týchto trov, resp. nadbytočnosť zastúpenia združenia advokátskou kanceláriou, nakoľko združenie má údajne plniť svoj účel len vlastnými kapacitami (t.j. zrejme len na vlastné náklady), prípadne že úkony združenia (resp. jej zástupcu) sú len „formulárového“ charakteru a menia sa v nich len niektoré údaje. V tejto súvislosti potom vyvstáva zásadná otázka, ako (t.j. s akými resp. ako zaplatenými kapacitami) má združenie efektívne vybaviť mnoho tisícov de facto rovnakých prípadov, ktoré sa na našich súdoch aktuálne nachádzajú? A zároveň je nutné pripomenúť, že naši “súperi” štandardne svoje nároky uplatňujú rovnakým spôsobom, t.j. za pomoci advokátskych kancelárií a formou štandardizovaných podaní – zo “záhadných” dôvodov však im takáto prax vyčítaná nie je, ani im ich nárok na náhradu trov úspešných konaní nie je upieraný (t.j. trovy sú im bežne a “automaticky” priznávané).

Vo vzťahu k priznávaniu resp. nepriznávaniu trov konania združeniam je potrebné tiež uviesť, že existujú nemalé rozdiely v praxi jednotlivých okresných a krajských súdov -kým Krajský súd v Bratislave zjavne spotrebiteľské združenia „nemusia“ (t.j. trovy im “a priori” nepriznáva), napr. Krajský súd v Trnave, či Krajský súd v Prešove sú spotrebiteľom a združeniam rozhodne viac naklonení.

Našej pozornosti taktiež neunikli ani zásadné rozpory medzi nedávnym rozhodnutím Najvyššieho súdu SR (zo dňa 19. 03. 2014., sp. zn. 6M Cdo/5/2013), v ktorom tento ustálil, že právne zastúpenie spotrebiteľských združení je neúčelné, a aktuálnym nálezom Ústavného súdu SR²², ktorý má za to, že

²² Pozri Nález Ústavného súdu SR z 23. 05. 2014, č. k. IV. ÚS 84/2014-31, ktorý sa vyjadril k otázke účelnosti trov konania pri zastúpení právnickej osoby (banky) advokátom nasledovne: „Troy konania vzniknuté v súvislosti so zastúpením účastníka advokátom je potrebné zásadne považovať za vynaložené účelne na riadne uplatňovanie, resp. bránenie práva a súde. Ústavný súd prisvedčuje názoru sťažovateľky, v zmysle ktorého zo žiadnych ustanovení ústavy ani Občianskeho súdneho poriadku nemožno vyvodiť záver, že by účastníkovi konania (konkrétne v prerokúvanej veci právnickej osobe súkromného práva), ktorý má zamestnancov s právnickým vzdelaním a napriek tomu si zvolí zástupcu z radov advokátov, nemala byť priznaná náhrada trov konania. Ústavný súd v uvedenej súvislosti zastáva názor, že interpretáciu a aplikáciu § 142 ods. 1 OSP, ktorá vedie k opačnému záveru, je potrebné vyhodnotiť ako ústavne nekonformnú. Ústavný súd po posúdení argumentácie, na základe ktorej krajský súd potvrdil rozsudok okresného súdu č. k. 29 Cb 82/2012-53 z 23. októbra 2012 vo výroku, ktorým sťažovateľke nepriznal trovy právneho zastúpenia, vzhľadom na vyslovené úvahy dospel k záveru, že krajský súd neposkytol sťažovateľke účinnú ochranu jej práv, a v nadväznosti na to konštatuje, že napadnutým uznesením krajského súdu boli porušené jej základné práva podľa čl. 46 ods. 1 a čl. 47 ods. 2 a 3 ústavy a právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru (bod 1 výroku tohto nálezu).“

je účelné aj právne zastúpenie banky, ktorá má svoje vlastné právne oddelenie, či nálezom Ústavného súdu ČR²³, ktorý považuje za účelné aj právne zastúpenie advokáta iným advokátom.

Na základe vyššie uvedeného možno konštatovať, že súdny proces a súdna prax na Slovensku zatiaľ európskym prospotrebitel'ským trendom v značnej miere úspešne odolávajú. Tento názor možno dokladovať už spomínaným rozhodnutím Najvyššieho súdu SR zo dňa 19. 03. 2014, sp. zn. 6M Cdo/5/2013, v ktorom súd poprel zásadu úspechu v spore (a zavinenia vzniku sporu) a podľa nášho názoru bez relevantných (a presvedčivých) dôvodov rozhodol o odňatí práva na náhradu trov právneho zastúpenia spotrebiteľským združeniam v ukončených konaniach, v ktorých tieto združenia úspešne hájili práva spotrebiteľov v postavení vedľajšieho účastníka, čím sa v konečnom dôsledku zamedzilo súdnemu vymáhaniu premlčaných a nedôvodných nárokov dodávateľov finančných služieb (veriteľov) od spotrebiteľov. Toto rozhodnutie Najvyššieho súdu SR de facto odobruje nekalé praktiky dodávateľov (veriteľov) v tisícoch ďalších obdobných súdnych sporoch vedených voči spotrebiteľom, ktorí nie sú v týchto sporoch schopní samostatne adekvátne brániť svoje práva, pričom dodávateľom fakticky odobruje taktiku vymáhania pochybných nárokov „na skúšku“ – keďže ani prípadný vstup a úspech združenia so sebou nenesie žiadne finančné riziko v podobe náhrady trov konania .

2.5 ZAVÄZOVANIE NA NÁHRADU TROV KONANIA „SPOLOČNE A NEROZDIELNE“ SO SPOTREBITEĽOM

23

Nález Ústavného súdu ČR z 25. 03. 2014, č. k. I. ÚS 3819/13, ktorý dospel k záveru, že trovy konania pri zastúpení advokáta iným advokátom sú účelné, a teda úspešná strana má právo na náhradu trov právneho zastúpenia. „Z článku 37 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod plyne právo každého, tj. i osoby s právnickým vzděláním, vykonávající advokátní činnost, na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení, a je garantována též rovnost všech účastníků před zákonem (obdobně srov. nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2007 sp. zn. II. ÚS 187/06). Ústavně garantované právo na právní pomoc zahrnuje (zásadně, vyjma řízení, pro něž je předepsáno obligatorní zastoupení) právo účastníka zvolit si, zda se nechá či nenechá zastoupit a případně též kým. Právní zastoupení je tak ponecháno (s uvedenou výjimkou) zcela na vůli účastníka, a to bez ohledu na to, zda by toho byl jinak schopen sám. Důvody tohoto kroku nelze spatřovat jen v nedostatku příslušného právního vzdělání, jak by se podávalo z napadeného rozhodnutí, ale např. i ve vyšší míře objektivní zástupce, jeho konkrétní specializaci na daný problém apod. Účastník si musí být vědom toho, že v případě neúspěchu ponese náklady řízení, a to případně i náklady právního zastoupení protistrany. Na druhou stranu mu však příslušné procesní předpisy garantují, že jeho náklady řízení budou v případě úspěchu nahrazeny. Odvolací soud svou interpretaci odvíjel od pojmu "účelně" vynaložené náklady. Ústavní soud se ovšem domnívá, že se svou interpretací ocitl mimo meze ústavnosti. Pojem "účelný" v aplikovaném ustanovení (§ 142 odst. 1 o. s. ř.) je nutno chápat jako určitou pojistku před hrazením nákladů, nesouvisejících s řízením, před nadbytečnými či nadměrnými náklady. Vzhledem k ústavně zaručenému právu na právní pomoc nelze prostřednictvím uvedeného termínu vymezovat kategorii osob, která by tak z hlediska právního zastoupení měla odlišné postavení, a tak jí de facto její právo upírat a z vůči ostatním ji diskriminovat. Účastníka nelze sankcionovat tím, že mu nebude přiznána část nákladů odpovídající výši odměny advokáta s odůvodněním, že se mohl bránit sám (viz shora cit. nález Ústavního soudu).“

Týmto spôsobom – bez opory v právnej úprave (keďže solidárnosť nie je v tomto prípade žiadnym právnym predpisom stanovená), rovnako i bez relevantnej právnej argumentácie (a bez akéhokoľvek racia) – býva spotrebiteľské združenie niektorými súdmi nútené preberať zodpovednosť aj za úkony samotného spotrebiteľa v konaní, resp. za úkony vykonané ešte pred jeho vstupom do konania, t.j. aj za úkony (náklady), ktoré žiadnym spôsobom nezavinilo ani nespôsobil.

Takýmto nekorektným spôsobom zároveň dochádza (v prospech veriteľov) k efektívnemu zabezpečeniu solventnosti protistrany, a to na úkor združenia, ktoré finálne musí zaplatiť celé trovy konania, a to často bez reálnej možnosti následného vymoženía ich alikvotnej časti od spotrebiteľa (z dôvodu jeho nesolventnosti).

2.6 POSTUPOVANIE POHLADÁVOK NA INSOLVENTNÉ „OFF-SHORE“ SUBJEKTY

Efektívnou metódou, ako sa vyhnúť povinnosti platiť trovy neúspešného súdneho konania (prípadne iné oprávnené resp. súdom priznané nároky), je postúpenie neoprávnené vymáhanej pohľadávky na nemajetný „off-shore“ subjekt. Spomínanú taktiku využívajú viaceré inkasné a nebankové spoločnosti práve v období, kedy konajúci súd prejaví skutočný záujem predmetný spor nestranne a spravodlivo posúdiť, pričom mnohokrát postačí len zistenie faktu o vstupe združenia do konania. Spomínané spoločnosti v súdnych konaniach, v ktorých je hrozba ich neúspechu reálna (a tým pádom aj hrozba uloženia povinnosti náhrady trov konania), postupujú svoje sporné nároky na nemajetné schránkové spoločnosti sídliače v rôznych exotických “off-shore” destináciách alebo tzv. daňových rajoch (najznámejším príkladom je istá spoločnosť so sídlom na Britských Panenských ostrovoch).

A hoci ide o zjavne cielenú nekalú praktiku a konanie hrubo poškodzujúce spotrebiteľa, ako aj spotrebiteľské združenie vystupujúce na jeho podporu, ktorým sa v dôsledku tejto praktiky ani v prípade úspechu nevrátia náklady vynaložené v dlhotrvajúcom súdnom konaní, súdy túto praktiku napriek námietkam nechávajú nepovšimnutú, hoci majú účinné nástroje na zamedzenie takéhoto protiprávneho konania (napr. § 4 ods. 8 a § 7 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa⁴).

⁴ Podľa ustanovenia § 4 odsek 8 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa: „Predávajúci nesmie konať v rozpore s dobrými mravmi; ustanovenia § 7 až 9 tým nie sú dotknuté. Konaním v rozpore s dobrými mravmi sa na účely tohto zákona rozumie najmä konanie, ktoré je v rozpore so zžitými tradíciami a ktoré vykazuje zjavné znaky diskriminácie alebo vybočenia z pravidiel morálky uznávanej pri predaji výrobku a poskytovaní služby, alebo môže privodiť ujmu spotrebiteľovi pri nedodržaní dobromyselnosti, čestnosti, zvyklosti a praxe, využívajúc najmä omyl, lešť, vyhrážku, výraznú nerovnosť zmluvných strán a porušovanie zmluvnej slobody.“

Podľa ustanovenia § 7 odsek 1 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa: „Nekalé obchodné praktiky sú zakázané, a to pred, počas aj po vykonaní obchodnej transakcie.“

Účinnými nástrojmi proti uvedenej praktike by mohlo byť tiež ukladanie náhrady trov konania vzniknutých do postúpenia pohľadávky pôvodnému veriteľovi (postupcovi), prípadne ručenie postupcu za úhradu trov konania zo strany postupníka. Ide však skôr o úvahy *de lege ferenda*....

2.7 NEPOVOĽOVANIE OBNOVY KONANIA

Dômyselne uzavretý systém súdneho vymáhania pohľadávok dodávateľov finančných služieb (prípadne inkasných spoločností), bez reálnej možnosti kontroly ich opodstatnenosti a oprávnenosti zo strany združení, je zavŕšený súdnou praxou nepovoľovania obnovy právoplatne skončených konaní, a to aj napriek tomu, že v predmetných konaniach došlo k zjavným a závažným zásahom do práv spotrebiteľov, resp. bola zjavne “odignorovaná” povinnosť *ex offio* kontroly zo strany súdov.

Je teda zjavná snaha neotvárať “Pandorinu skrinku” tisícov skončených spotrebiteľských konaní, nakoľko tento mimoriadny opravný prostriedok predstavuje reálne a dôvodné riziko, že v prípade povolenia obnovy konania by vyšli najavo nielen pochybenia konajúcich súdov v súvislosti s vydávaním exekučných titulov, ale aj ďalšie procesné nedostatky. A v takom prípade by bolo namieste hovoriť jednak o náhrade škody spôsobenej nesprávnym úradným postupom, ako aj o povinnosti dodávateľov (veriteľov) vrátiť už zaplatené resp. vymožené sumy (bez právneho dôvodu).

3. Čo z toho vyplýva, resp. ako ďalej ?

Vyššie zmienené problémy, s ktorými sa okrem SZ OSA stretávajú zrejme aj ďalšie spotrebiteľské združenia, sú podľa nášho názoru skôr dôsledkom nesprávnej aplikácie a/alebo účelového výkladu existujúcej legislatívy zo strany niektorých súdov, a nie primárne dôsledkom chybnnej, chýbajúcej či nedostatočnej právnej úpravy. Zovšeobecnene je možné tvrdiť, že na niektorých súdoch (resp. u niektorých sudcov) prevláda tendencia “ochraňovať” skôr ekonomicky silné spoločnosti, zastupované

Podľa ustanovenia § 7 odsek 2 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa: „*Obchodná praktika sa považuje za nekalú, ak*

a) je v rozpore s požiadavkami odbornej starostlivosti,

b) podstatne narušuje alebo môže podstatne narušiť ekonomické správanie priemerného spotrebiteľa vo vzťahu k výrobku alebo službe, ku ktorému sa dostane alebo ktorému je adresovaná, alebo priemerného člena skupiny, ak je obchodná praktika orientovaná na určitú skupinu spotrebiteľov.“

Podľa ustanovenia § 7 odsek 5 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa: „*Používanie nekalých obchodných praktík sa zakazuje aj v súvislosti s plnením záväzku spotrebiteľa vrátane vymáhania pohľadávky vyplývajúcej zo spotrebiteľskej zmluvy.“*

personálne silnými advokátskymi kancelárkami, ktoré masovo (a vedome) uplatňujú nedôvodné, premlčané alebo inak sporné nároky, pred spotrebiteľskými združeniami, usilujúcim sa pomôcť odborne „negramotným“ spotrebiteľom, bez reálnych možností a schopností sa za daných okolností ubrániť samostatne.

Uvedené skutočnosti v konečnom dôsledku zásadne obmedzujú resp. vylučujú možnosti SZ OSA (rovnako ako aj iných združení) v relevantnom rozsahu postihovať enormné množstvo súdnych a exekučných konaní vedených voči spotrebiteľom, a to najmä z ekonomických resp. kapacitných dôvodov. V dôsledku vyššie zmieneného tak možno konštatovať, že na Slovensku aj naďalej pretrvávajú vhodné prostredie pre vymáhanie neoprávnených plnení (nárokov) voči spotrebiteľom, nakoľko procesné predpisy, resp. ich aplikácia alebo výklad vo vzťahu k spotrebiteľským združeniam zjavne zaostáva za snahou o vylepšovanie hmotného spotrebiteľského práva.

Pokiaľ ide o možnosti riešenia uvedených procesných problémov spotrebiteľských združení a tým aj zlepšenia situácie na poli hromadnej ochrany spotrebiteľov, tieto možnosti vidíme najmä v judikatúre vrcholových súdnych inštitúcií (slovenských aj európskych), v “tlaku” Európskej komisie smerom k Slovensku, ako aj v legislatívnych zmenách.

Práve prostredníctvom judikatúry Najvyššieho súdu SR a/alebo Ústavného súdu SR, ako aj rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva v Štrasburgu a/alebo Súdneho dvora EÚ v Luxemburgu, by mohla nastať určitá korekcia praxe našich okresných a krajských súdov (prípadne aj Najvyššieho súdu SR). Zároveň by týmto spôsobom mohlo dochádzať aj k postupnému zjednocovaniu súdnej praxe, k čomu by mohli napomôcť aj príslušné zjednocovacie stanoviská pléna Najvyššieho súdu SR.

Pokiaľ ide o možnosti na úrovni EÚ, efektívna ochrana spotrebiteľov patrí medzi jej prioritné politiky, pričom je vykonávaná prostredníctvom Európskej komisie (resp. príslušného euro-komisára). Sme preto presvedčení, že na základe dostatku informácií o skutočnom stav ochrany spotrebiteľov v SR (vrátane prezentovaných problémov združení v súdnej praxi) by mohlo dôjsť k určitému „tlaku“ na príslušné orgány SR za účelom pozitívnych zmien v prospech reálnej a efektívnej ochrany spotrebiteľov, resp. v prospech činnosti spotrebiteľských združení.

Ako už bolo uvedené, zásadný resp. primárny problém nevidíme v aktuálnej spotrebiteľskej legislatíve (hmotnoprávnej ani procesnoprávnej), ale skôr v jej aplikácii a interpretácii zo strany súdov, osobitne vo vzťahu k združeniam. Napriek tomu sme presvedčení, že prezentované problémy by pomohla odstrániť aj zmena resp. doplnenie súčasnej legislatívy, a to buď v rámci pripravovanej komplexnej

rekodifikácie (najmä procesného práva), prípadne aj formou jednoduchej (parciálnej) novelizácie existujúcich predpisov.

V tejto súvislosti však paradoxne až absurdne (najmä s ohľadom na vyššie uvedené) vyznievajú aktuálne legislatívne návrhy, ktoré nemožno nazvať inak ako “protispotrebiteľskými”, resp. ich považovať za opatrenia priamo namierené proti spotrebiteľským združeniam a ich činnosti....

S ohľadom na oficiálnu “prospotrebiteľskú” politiku, deklarovanú smerom k EÚ i občanom SR (voličom), a rovnako so zreteľom na medzinárodné záväzky SR a právne predpisy EÚ, by zjavne nebolo vhodné (resp. možné) spotrebiteľské združenia zakázať absolútne. Avšak určitý spôsob “riešenia” za účelom výrazného obmedzenia aktivít spotrebiteľských združení je predstavený vo vládnom návrhu novely Občianskeho súdneho poriadku (rezortné číslo 33160/2014/110) alebo aj v návrhu nového Civilného sporového poriadku⁵. Predložené návrhy opatrení by totiž (v prípade ich schválenia) zo spotrebiteľských združení urobili len neškodné organizácie bez akejkoľvek reálnej možnosti významnejšie ovplyvniť hromadné súdne a exekučné procesy vedené proti spotrebiteľom. V rámci navrhovaných zmien sa totiž nachádza aj (i) podmienenie už samotného vstupu združenia do konania (v pozícii vedľajšieho účastníka) výslovným súhlasom spotrebiteľa, (ii) zrušenie práva združenia podať odpor proti platobnému rozkazu v prospech spotrebiteľa, (iii) vyžadovanie súhlasu spotrebiteľa na podanie odvolania či dovolania zo strany združenia, či dokonca (iv) nemožnosť právneho zastúpenia združenia. Máme za to, že tieto návrhy hovoria samy za seba, resp. že ani nepotrebujú ďalší komentár....

Vzhľadom na už viackrát spomenutú charakteristiku súdnych konaní vedených voči spotrebiteľom, ich pasivitu a prakticky nulové možnosti sa v týchto konaniach brániť samostatne a posúdiť význam úkonov urobených aj na ich prospech, navrhované zmeny legislatívy uvedené vyššie (novela OSP či nový Civilný sporový poriadok) by dokonale zabezpečili, aby už do rozbehnutých súdnych procesov vedených voči nebrániacim sa spotrebiteľom nikto vo väčšom rozsahu nezasahoval. Na “propagačné účely” by potom zrejme úplne postačilo, ak niekoľko združení bude z minima vlastných či štátnych prostriedkov (kľudne aj úspešne) obhajovať záujmy pár “vyvolených” spotrebiteľov, a následne sa tieto prípady budú môcť prezentovať ako dôkaz o fungujúcom systéme ochrany spotrebiteľa a priaznivom prostredí pre pôsobenie spotrebiteľských združení.

⁵ Pozri (Návrh) Zákon Civilný sporový poriadok. [online]. 2014. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.justice.gov.sk/Dokumenty/Nase_sluzby/CSP_IPK.pdf (ustanovenia § 73 a nasl. „Pristúpenie a zmena subjektov“, § 75 a nasl. „Intervencia“, § 83 a nasl. „Zastúpenie na základe plnomocenstva“) a porovnaj so zákonom č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ustanovenia § 93 – úkony vedľajšieho účastníka, § 153d, § 201 – odvolanie vedľajšieho účastníka).

V závere si ohľadne spotrebiteľských združení dovoľujeme zdôrazniť – najmä na margo absurdných, ale v skutočnosti dobre premyslených a cielených praktík resp. zámerov, že úmyslom zákonodarcu (v tomto prípade ešte na úrovni EÚ) zjavne nebolo vytvoriť len akési formálne inštitúcie s hypotetickými možnosťami, avšak bez reálneho obsahu a významu. Takýto záver rozhodne nemožno dovodiť ani z dikcie právneho poriadku SR, ktorý (zatiaľ) jasne deklaruje možnosť vstupu spotrebiteľských združení do súdnych konaní v spotrebiteľských veciach i ochrany práv a záujmov spotrebiteľov v ich nerovnom súboji s korporáciami so značným ekonomickým zázemím a vplyvom.

Vzhľadom na vyššie uvedené sme presvedčení, že je nevyhnutné zachovať (resp. ešte posilniť) procesné postavenie a oprávnenia spotrebiteľských združení, ktoré zrejme jediné – s pomocou adekvátnej legislatívy a spravodlivej justície, ako aj v spolupráci s advokátskymi kancelármi – dokážu efektívne a rovnocenne “bojovať” so silnými protihráčmi, ktorí nemajú žiadne zábrany masovo uplatňovať voči spotrebiteľom (popri oprávnených pohľadávkach) aj množstvo nedôvodných, neprimeraných, premlčaných alebo inak sporných kvázi-nárokov.

Použitá literatúra:

- Judikatúra, literatúra a odborné stanoviská [online]. 2014. Bratislava: Spotrebiteľské združenie OSA 06. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <www.spotrebitelske-zdruzenie.sk>.
- Nález Ústavného súdu ČR z 25. 03. 2014, č. k. I. ÚS 3819/13
- Nález Ústavného súdu SR z 23. 05. 2014, č. k. IV. ÚS 84/2014-31
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. 10. 2012, č. k. 6 Cdo 207/2011,
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 19. 03. 2014, č. k. 6M Cdo/5/2013
- Smernica Rady č. 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách. Ú. v. ES L 095 z 21. 04. 1993
- Smernica Rady č. 87/102/EHS o aproximácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení členských štátov týkajúcich sa spotrebiteľských úverov v znení smernice 90/88/EHS a 98/7/EHS. Ú. v. ES L 042, 12.02.1987
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2005/29/ES o nekalých obchodných

praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 („smernica o nekalých obchodných praktikách“)

- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25.10.2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa menia a dopĺňajú smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/EHS a ktorou sa zrušujú smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES. Ú. v. EÚ L 304 z 22. novembra 2011
- Ústava SR, vyhlásená pod č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
- (Návrh) Zákon Civilný sporový poriadok. [online]. 2014. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.justice.gov.sk/Dokumenty/Nase_sluzby/CSP_IPK.pdf>.
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa
- Zdanie ochrany práv spotrebiteľov na Slovensku [online]. 2014. Bratislava: Spotrebiteľské združenie OSA 06. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <www.spotrebitelske-zdruzenie.sk>.
- Zmluva o fungovaní Európskej únie. Ú. v. EÚ C 83 z 30. 03. 2010

Jednostranné zmeny bankových spotrebiteľských zmlúv na dobu určitú (najmä zmluva o úvere)

a na dobu neurčitú (najmä zmluva o bežnom účte)

Mgr. Adrián Beskyd

(Tatrabanka, a.s.)

Všeobecne o bankových zmluvách a ich jednostranných zmenách

Bankové služby sa štandardne členia na tzv. retailové bankovníctvo a tzv. korporátne bankovníctvo. V prvom rade ide o rozdelenie s ohľadom na odlišné skupiny klientov, teda na spotrebiteľskú a podnikateľskú klientelu, avšak toto členenie sleduje tiež rozdiely medzi typickými metódami, ktoré sa využívajú v bankových službách pri takto odlišnej klientele ako aj typickými bankovými produktmi, ktoré sa tradične v týchto segmentoch využívajú.

Kým pri podnikateľských bankových produktoch, ktoré sa vyznačujú v zásade menším počtom a vyšším objemom obchodov, individuálnym prístupom pri vyjednávaní a prispôbovaní zmluvných podmienok konkrétnym požiadavkám pripravovaného obchodu, retailové bankovníctvo je naopak typické vysokým počtom a spravidla nižším jednotkovým objemom obchodov, pri ktorých sa využívajú typové zmluvy, ktorých obsah je spravidla nemenný. Tieto obchody sa v rámci bankovníctva administrujú v prevažnej miere automatizovane, bez nadmernej potreby ľudských zásahov.

Zmluvným základom retailových obchodov je spravidla spotrebiteľská zmluva, tak ako je definovaná v § 52 Občianskeho zákonníka.

Najbežnejšími bankovými spotrebiteľskými zmluvami sú zmluva o úvere a zmluva o bežnom účte. Obidva tieto zmluvné typy sú v prvom rade absolútnymi obchodmi, teda ide o obchodné záväzkové vzťahy bez ohľadu na povahu ich účastníkov. To nič nemení na tom, že na ne dopadá regulácia

spotrebiteľských zmlúv v zmysle § 52 a nasl. Občianskeho zákonníka. Okrem toho je zmluva o bežnom účte tiež tzv. rámcovou zmluvou v zmysle § 31 zákona o platobných službách. Zmluva o úvere môže byť tiež zmluvou o spotrebiteľskom úvere podľa zákona o spotrebiteľských úveroch, prípadne zmluvou o hypotekárnom úvere v zmysle zákona o bankách. Na predmetné zmluvné vzťahy teda dopadá tiež právna úprava obsiahnutá v spomínaných osobitných predpisoch.

Rozhodujúcu právnu úpravu pre posúdenie prípustnosti jednostrannej zmeny zmluvných podmienok však obsahuje § 53 ods. 4 pís. i) a j) ako aj § 53 ods. 13, 14, 15 Občianskeho zákonníka.

Veľmi dôležitým prameňom práva v tejto oblasti je aj právo Európskej únie, ktoré podstatným spôsobom dopadá na slovenskú normotvorbu ako aj výklad slovenských právnych noriem (v tejto oblasti absentuje európska legislatíva s priamym horizontálnym účinkom). V tomto smere vysoko oceňujem veľmi hodnotné príspevky, ktoré na tejto konferencii odznali v predchádzajúcom referáte.

V mojom príspevku sa pokúsím bližšie rozobrať dotknutú právnu úpravu z môjho pohľadu, teda z pohľadu pracovníka banky. Tiež sa pokúsím predstaviť rôzne motivácie subjektov zmluvných vzťahov, najmä bánk na jednostrannej zmene bankových spotrebiteľských zmlúv, ktoré z mojich skúseností vnímam a naznačím niektoré praktické riešenia využiteľné pri tvorbe zmluvnej dokumentácie, v ktorej si finančná inštitúcia - banka vyhradzuje právo jednostranne meniť zmluvné podmienky. Zameriam sa najmä na zmluvné podmienky typické pre tieto spomínané zmluvné typy.

Vo vzťahu k možnostiam jednostrannej zmeny zmluvných podmienok, najmä ceny bankových produktov bývajú banky často obviňované z neférovosti. Klienti bánk sa z pozície slabšej zmluvnej strany často vidia ako rukojemníci v rukách silnej inštitúcie, ktorá zneužíva svoju silnú pozíciu na stále vyššie obohacovanie na ich úkor. Samozrejme to citlivo vnímajú najmä vtedy, ak sa zmluvná podmienka zmení v ich neprospech (najmä pri zvýšení ceny bankových služieb).

Pýtam sa však, čo je neférového na tom, ak banka prispôsobí zmluvné podmienky zmeneným okolnostiam, pričom je na druhej zmluvnej strane, aby sa rozhodla, či za takýchto zmenených zmluvných podmienok zotrvá v zmluvnom vzťahu alebo nie. Tu hovorím najmä o dlhodobých

bankových obchodoch napr. o zmluve o bežnom účte, zmluva o úvere vo forme prečerpania na účte a podobne pri ktorých nemožno spravodlivo požadovať od banky, aby na rovnakom zmluvnom základe poskytovala bankové služby za nezmenených podmienok aj niekoľko rokov či dokonca desaťročí. Práve mechanizmus, ktorý dáva spotrebiteľovi reálnu možnosť ukončiť zmluvný vzťah v prípade nesúhlasu so zmenenými podmienkami je bežne vyžívaný v bankových spotrebiteľských zmluvách a mám za to, že dotknutá právna úprava spotrebiteľských zmlúv ho rešpektuje a práve ním vyvažuje nerovnováhu, ktorá by vznikala, ak by dodávateľ menil zmluvné podmienky, čím by znevýhodnil spotrebiteľa bez toho aby mal tento reálnu alternatívu.

Ak by sme zavrhlí možnosti jednostrannej zmeny zmluvných podmienok, dodávateľ by bol nútený v situácii, v ktorej by inak pristúpil k zmene zmluvných podmienok, vytvoriť si priestor na ukončenie zmluvného vzťahu. Z pozície spotrebiteľa by bolo potom podľa môjho názoru diskomfortné, aby čelil ukončeniu zmluvných vzťahov a musel by vyvíjať následnú aktivitu na zabezpečenie alternatívnej bankovej služby alebo na priame akceptovanie zmenených podmienok, keď jednostranne zmenené podmienky mohli byť preň vyhovujúce, akceptovateľné. Treba však vnímať aj pozíciu veľkej banky s množstvom retailových klientov, pre ktorú je prakticky neuskutočniteľná predstava ich štandardného, individuálneho „prezmluvnenia“ tak ako je to možné napr. v korporátnom bankovníctve.

V nadväznosti na to je veľmi diskutovaný akceptovateľný dôvod na jednostrannú zmenu zmluvy. V konfrontácii s platnou právnou úpravou vznikajú otázky či tento dôvod musí byť prítomný, či musí mať určité kvality (vážny a objektívny) a taktiež či musí byť vyjadrený už pri uzatváraní pôvodnej spotrebiteľskej zmluvy, alebo postačí aby nastúpil a bol vyjadrený až následne.

V tejto súvislosti je dôležité pochopiť aké motivácie vedú banku k tomu, že má záujem vyhradiť si možnosť jednostrannej zmeny zmluvných podmienok. Sledujú tieto motivácie iba záujmy banky alebo môžu byť tiež totožné so záujmami spotrebiteľov, jej klientov? Práve tieto motivácie veľmi úzko súvisia s dôvodmi, ktoré môžu viesť k jednostrannej zmene a ktoré budú istotne podrobované testu ich legitímnosti v súlade s platnou právnou úpravou.

Motivácie subjektov bankových zmlúv na jednostranných zmenách bankových zmlúv

Banky sú zo zákona povinné vyhodnocovať najmä kreditné riziko (vyplývajúce z toho, že dlžník alebo iná zmluvná strana si neplní svoje záväzky) ako aj trhové riziko (spôsobené zmenami hodnôt rizikových faktorov, pričom tieto hodnoty sa spravidla určujú na trhu) a iné druhy rizika, ktoré ovplyvňujú bankové obchody. Sú v tejto súvislosti povinné prijímať opatrenia na riadenie rizík a v konečnom rade zmiernovať veľkosť týchto rizík. Tieto riziká sú nesporne prítomné aj pri bankových obchodoch založených na bankových spotrebiteľských zmluvách, najmä pri zmluve o úvere. Banky tieto riziká vnímajú, vyhodnocujú a snažia sa im prispôbiť.

Riziko vstupuje do ceny bankových produktov. Čím rizikovejší produkt, teda čím viac a čím intenzívnejších rizikových faktorov ho ovplyvňuje, tým drahší produkt. V tejto súvislosti sa hovorí o tzv. rizikovej prirážke. Pri dlhodobých bankových produktoch sú rizikové faktory o to významnejšie, že majú vyššiu pravdepodobnosť výskytu. Avšak skutočnosť, že banka bude môcť v budúcnosti vyhodnotiť zmenené faktory, ktoré toto riziko ovplyvňujú a flexibilne naň zareagovať, reálne vytvára priestor na ponuku bankových produktov za výhodnejších podmienok, pri ktorých nie je potrebné počítat' s rizikom budúcich období, keďže toto riziko je zmiernené možnosťou prispôbenia zmluvných podmienok zmene rizikových faktorov v aktuálnom čase. Spotrebiteľ teda v konečnom dôsledku získava lacnejší bankový produkt.

V súvislosti s vyhodnocovaním rizikových faktorov je nemenej dôležitá skutočnosť, že jednostranná zmena zmluvných podmienok s ohľadom na vyhodnotenie rizika vytvára priestor na selektívny postup voči jednotlivým klientom, po zohľadnení rizikových faktorov, ktoré sa vzťahujú iba k nim. Zvyšná skupina spotrebiteľov tak nie je zaťažovaná pri tvorbe ceny rizikovou prirážkou, ktorá sa jej nijako netýka. V prípade, ak by nebolo možné jednostranne meniť zmluvné podmienky, určite by bola ich záťaž vyššia, čo považujem za nevhodné riešenie.

Ako som už spomínal, retailové bankovníctvo sa vyznačuje vysokým stupňom automatizácie pri administrácii bankových produktov. Vo všeobecnosti sú retailové produkty spravované unifikovanými bankovými postupmi. Motívom je nesporne nákladová optimalizácia, pričom sa využíva skutočnosť, že ide o veľké množstvo klientov s produktom, ktorý má rovnaké vlastnosti a preto je ho možné

jednoducho a efektívne administrovať. Bankové produkty sa však permanentne vyvíjajú a optimalizujú, a to s mnohých dôvodov. Či už ide o spomínané riadenie rizika (napr. zavádzanie nových bezpečnostných prvkov), alebo jednoducho o reakcie na trh, vždy sa objavujú určité rozdiely medzi „starými“ a aktuálnymi produktmi ponúkanými bankami, ktoré sú postavené na obdobnom základe. Prirodzeným záujmom je následne zjednotenie produktov, vrátane ich zmluvných podmienok na obraz novoposkytovaných produktov. Iba administrovanie produktov bez ohľadu na časové diferenciácie pri uzatváraní jednotlivých spotrebiteľských zmlúv pri obdobných produktoch môže naplniť potenciál nákladovej optimalizácie, ktorá v konečnom dôsledku opäť vytvára priestor na to, aby bola konečná cena pre spotrebiteľa výhodnejšia.

Banka má záujem na zvyšovaní kvality bankových služieb, pri snahe o presadenie sa v konkurencii je to nevyhnutnosť. Slovenské banky ako aj banky kdekoľvek na svete investujú nemalé prostriedky na to, aby prispôbovali svoje produkty potrebám doby a požiadavkám klientov. Ide hlavne o pestré internetové služby, moderné platobné nástroje a pod. Najmä ide o doplnkové služby, ktoré môžu byť poskytované k rôznym hlavným produktom, ktoré majú zmluvný základ v zmluve o bežnom účte ako aj v zmluve o úvere. Je logické, že tieto investície vytvárajú tlak na cenu bankových produktov, avšak nesporne zlepšujú kvalitu bankových služieb ako aj komfort klienta pri ich využívaní, čo je rozhodne aj v jeho záujme.

Zmena nákladov, ktoré vstupujú do ceny bankových produktov, nech sú vynútené inováciami alebo cenami vstupov, vrátane ceny peňazí na trhu, ktorá pri finančných službách objektívne na tieto náklady vplýva je faktorom, ktorý je veľmi častou motiváciou pre jednostranné zmeny zmlúv, hlavne čo sa týka ich ceny.

Na základe vyššie uvedeného je zrejmé, že motivácie banky na jednostrannej zmene zmluvných podmienok sú legitímne, avšak v konečnom dôsledku nesledujú iba záujmy jednej zmluvnej strany ale môžu byť vzájomne výhodné. Okrem toho platná právna úprava stavia pevné mantinely, ktoré nedopustia svojvôľu dodávateľa pri jednostrannej zmene zmluvných podmienok.

Zákonné limity jednostranných zmien spotrebiteľských zmlúv

Právna úprava regulujúca možnosti jednostrannej zmeny spotrebiteľskej zmluvy je sústredená najmä v § 53 Občianskeho zákonníka.

Zo znenia § 53 ods. 4 písm. i) Občianskeho zákonníka je v prvom rade možné vyvodiť, že jednostranná zmena zmluvných podmienok možná je. Vyžaduje sa však dôvod zmeny uvedený v zmluve. Treba zdôrazniť, že sa jedná o zmenu zmluvných podmienok bez ohľadu na to, či sa jedná o priame alebo nepriame zmluvné dojednanie (obchodné podmienky).

Zo znenia § 53 ods. 4 písm. j) Občianskeho zákonníka osobitne vyplýva, že je tiež možné jednostranné zvýšenie ceny, avšak iba za podmienky, ak má spotrebiteľ pre ten prípad právo odstúpiť od zmluvy.

Okrem toho obdobná podmienka (podmieňujúca jednostrannú zmenu právom spotrebiteľa odstúpiť od zmluvy) vyplýva zo znenia § 53 ods. 4 písm. j) aj pre situáciu, ak je cena určená v čase splnenia (avšak iba pri podstatnom prekročení ceny). Teda pre jednostranné nepodstatné zvýšenie ceny v čase splnenia sa nevyžaduje ani to aby mal spotrebiteľ pre ten prípad právo odstúpiť od zmluvy.

Mám teda zato, že slovenská právna úprava (aj bez použitia tzv. sektorových výnimiek v zmysle § 53 ods. 13, 14, 15. Občianskeho zákonníka) pripúšťa (nie je neprijateľnou podmienkou) jednostrannú zmenu spotrebiteľskej zmluvy, ak je na to relevantný dôvod uvedený v zmluve. Špeciálne pre cenové dojednanie platí právna úprava, ktorá pripúšťa jednostrannú zmenu ceny, pričom jedinou podmienkou na možnosť uplatnenia takejto jednostrannej zmeny je, že spotrebiteľ má možnosť pre ten prípad reálne ukončiť zmluvný vzťah.

S ohľadom na požiadavku transparentnosti sa navyše vyvodzuje požiadavka, aby pôvodná zmluva obsahovala jasné a zrozumiteľné kritériá na základe ktorých môže spotrebiteľ predpokladať prípadné hospodárske dôsledky, ktoré z možnosti jednostrannej zmeny z týchto kritérií vyplývajú (vid'. SD EÚ, RWE Vertrieb, C-92/11)

Výnimky stanovené pre finančné inštitúcie

Špeciálne pre finančné inštitúcie (teda aj banky) pri poskytovaní finančných služieb platí osobitná právna úprava, ktorá v prvom rade (§ 53 ods. 14 písm. b) Občianskeho zákonníka) stanovuje, že nie je neprijateľnou podmienkou taká zmluvná podmienka

- na základe ktorej dodávateľ mení podmienky zmluvy na dobu neurčitú, ak zároveň:
 - spotrebiteľ má právo bezplatne a s okamžitou účinnosťou vypovedať zmluvu,
 - dodávateľ je povinný písomne informovať spotrebiteľa bez zbytočného odkladu po jednostrannej zmene,
 - v spotrebiteľskej zmluve je dohodnutá možnosť jednostrannej zmeny ako aj následná (bez zbytočného odkladu po zmene) informačná povinnosť dodávateľa o zmene s poučením o možnosti výpovede,

Toto ustanovenie teda výslovne zakladá výnimku z ustanovenia § 53 ods. 4 písm i) (ktoré vyžaduje aby bol relevantný dôvod zmeny uvedený v zmluve) tak, že sa tento dôvod nevyžaduje, ak ide o zmluvy uzatvorené na dobu neurčitú a sú splnené ďalšie, vyššie uvedené podmienky. Zmluva o bežnom účte, resp. rámcová zmluva o platobných službách, zmluva o úvere napr. vo forme prečerpania na účte spravidla bývajú uzatvárané na neurčitý čas.

Som presvedčený, že takáto výnimka v sebe logicky zahŕňa tiež akékoľvek miernejšie modely jednostrannej zmeny spotrebiteľskej zmluvy na dobu neurčitú, napr. zmeny, pri ktorých je spotrebiteľ informovaný o zmene už vopred.

Pre finančné inštitúcie pri poskytovaní finančných služieb platí tiež ďalšia osobitná právna úprava (§ 53 ods. 14 písm. a) Občianskeho zákonníka), ktorá stanovuje, že nie je neprijateľnou podmienkou taká podmienka

- na základe ktorej dodávateľ mení cenu (úrokovú sadzbu, poplatky) bez oznámenia
 - z vážneho objektívneho dôvodu,

- dodávateľ je povinný informovať písomne spotrebiteľa bez zbytočného odkladu,
- spotrebiteľ má právo bezplatne a s okamžitou účinnosťou vypovedať zmluvu,
- v spotrebiteľskej zmluve je dohodnutá možnosť jednostrannej zmeny ceny z vážnych a objektívnych dôvodov ako aj informačná povinnosť dodávateľa o zmene s poučením o možnosti výpovede.

Toto ustanovenie teda výslovne zakladá výnimku z ustanovenia § 53 ods. 4 písm. i) (ktoré vyžaduje, aby bol relevantný dôvod zmeny uvedený v zmluve) tak, že sa nevyžaduje aby bol relevantný dôvod uvedený v zmluve, ak ide o zmenu ceny bez oznámenia, a sú splnené ďalšie, vyššieuvedené podmienky. Zmena je prípustná v tomto prípade iba z vážnych a objektívnych dôvodov, pričom ich vážnosť a objektívnosť sa posudzuje v čase realizácie jednostrannej zmeny zmluvy. Teda ak nie je v tom čase zmena odôvodnená vážnymi a objektívnymi dôvodmi je neplatná.

Ustanovenie § 53 ods. 14 písm. a) Občianskeho zákonníka hovorí o úrokovej sadzbe alebo výške iných poplatkov, ktoré má platiť spotrebiteľ alebo dodávateľ (vyššie používam formuláciu „cena“), teda v podstate pôjde o akékoľvek plnenia, ktoré vznikajú zo zmluvy o bežnom účte alebo zo zmluvy o úvere. Teda to zahŕňa, kreditnú ako aj debetnú úrokovú sadzbu ako aj ďalšie poplatky, ktoré banky štandardne v súvislosti s bankovými službami požadujú.

Opäť som presvedčený, že takáto výnimka v sebe logicky zahŕňa tiež akékoľvek miernejšie modely jednostrannej zmeny spotrebiteľskej zmluvy vo vzťahu k zmene ceny, napr. zmeny, pri ktorých je spotrebiteľ informovaný o zmene už vopred.

Vo vzťahu k situácii keď je spotrebiteľ informovaný o zmene vopred (čo bude v bankových zmluvách skôr pravidlo), stojí za úvahu výklad formulácie „s okamžitou účinnosťou vypovedať“. Účel potreby okamžitej účinnosti výpovede je zrejmý. Spotrebiteľ nemôže byť neprimerane dlho viazaný zmenenými podmienkami ak s nimi vysloví nesúhlas výpoveďou zmluvy. Avšak mám za to, že v prípade, ak je spotrebiteľ informovaný o zmene vopred a má dostatočný časový priestor na zaslanie výpovede, možno teleologickou redukciou dospieť k záveru, že výpoveď nemusí mať nevyhnutne okamžitú účinnosť. Pokiaľ jej účinnosť (výpovedná doba) je taká, že spotrebiteľ má reálnu možnosť

dosiahnuť stav, že nebude vôbec viazaný zmenenými zmluvnými podmienkami som presvedčený, že účel zákona bude naplnený v plnom rozsahu.

Osobitná úprava pre finančné inštitúcie má svoj pôvod v európskej legislatíve, konkrétne ide o bod 2. prílohy Smernice Rady 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách.

Načrtnutý výklad vyššie uvedených ustanovení určite nie je jediným možným a pri turbulentnej rozhodovacej činnosti preťažených slovenských súdov a ďalších orgánov aplikácie práva v spotrebiteľských veciach možno len veľmi ťažko predpokladať ako sa výklad dotknutej právnej úpravy stabilizuje v dlhšom časovom horizonte. Z môjho pohľadu sa javí, že tieto orgány veľmi často vychádzajú zo zjednodušeného pohľadu na právne normy, prípadne vychádzajú zo smerníc Európskej únie, alebo ich nepresného prekladu, bez toho, aby dôsledne rešpektovali zákaz horizontálneho priameho účinku týchto smerníc. Napríklad Slovenská obchodná inšpekcia viac krát, bez bližšieho odôvodnenia vyslovila v jej rozhodnutiach týkajúcich sa bankových spotrebiteľských zmlúv záver, že jednostranná zmena zmluvy je možná iba z vážneho a objektívneho dôvodu, ktorý je uvedený v zmluve, pričom vôbec nerozlišuje o akú zmluvu ide, resp. o aké zmeny ide. K právnej istote neprispieva ani pasivita Najvyššieho súdu SR, ktorý sa veľmi neochotne stavia do úlohy, ktorá mu patrí a ktorou je nesporne tiež zjednocovanie judikatúry nižších súdov, čo je v prípade takej témy ako neprijateľné podmienky v spotrebiteľských zmluvách viac ako nevyhnutné.

Individuálne dojednanie

Jednou z možností banky, ak sa chce vyhnúť riziku, že zmluvná podmienka, ktorou si vyhradí možnosť jednostrannej zmeny zmluvných podmienok bude vyhlásená za neprijateľnú podmienku, je pokúsiť sa dojednať takúto podmienku so spotrebiteľom individuálne (posledná veta § 53 ods. 1, resp. §53 ods. 2 Občianskeho zákonníka). Individuálnym dojednaním sa dodávateľ vyhne kontrole neprijateľnosti zmluvných podmienok, neunikne však úplne účinkom právnych noriem na ochranu spotrebiteľa. V prvom rade narazí na bezprecedentný §54 ods. 1, ktorý stanovuje jednostrannú kogentnosť Občianskeho zákonníka v spotrebiteľských zmluvách bez toho, aby rešpektoval možnosti individuálnej kontraktácie a čo viac aj bez toho, aby sa vyžadovala aspoň určitá nerovnováha v právach a povinnostiach zmluvných strán, tobôž značná. Zakazuje sa akýkoľvek odklon od

dispozitívnej úpravy a jediným kritériom je prospech spotrebiteľa. Výklad toho ustanovenia však tiež ešte nie je doktrinálne ani judikátorne ustálený. Určite by však mohol narušiť úvahy o konštrukciách modifikujúcich občianskoprávnu úpravu kontraktácie.

Nesporne sa však aj v rámci individuálneho dojednaní vytvára určitý priestor na platnú dohodu medzi bankou a spotrebiteľom mimo režimu neprijateľných podmienok aj vo vzťahu k výhrade jednostrannej zmeny zmluvy. Napr. v prípade zmluvy o bežnom účte sa na tento účel ponúka § 32 zákona o platobných službách, ktorý v rámci tohto osobitného predpisu výslovne stanovuje možnosť dojednaní konkludentného súhlasu so zmenou zmluvy v prípade, ak je klientovi umožnené okamžité ukončenie rámcovej zmluvy bez poplatkov. Stanovuje tiež informačnú povinnosť o zmene (2 mesiace pred účinnosťou zmeny). Nehovorí však o žiadnych dôvodoch zmeny.

Individuálne dojednanie by potom mohlo vytvoriť priestor na zmeny zmluvy konkludentným súhlasom spotrebiteľa (urobeného jeho nekonaním), bez potreby aby dôvod zmeny bol osobitne kedykoľvek vyjadrený. Pri individuálnom dojednaní musí mať banka na pamäti, že dôkazné bremeno bude vždy na nej. Teda si musí vytvoriť priestor na splnenie dôkaznej povinnosti jednak vo vzťahu k informovaniu o dôsledkoch takejto dohody (teda o tom, že dodávateľ môže jednostranne, bezdôvodne meniť zmluvné podmienky, ak neprejaví spotrebiteľ svoj nesúhlas) ako aj na tom, že takáto dohoda bola pre spotrebiteľa reálnou možnosťou ktorú si zvolil, teda že mohol ovplyvniť obsah takejto spotrebiteľskej zmluvy v tejto jej časti. Na to, aby banka dokázala presvedčiť spotrebiteľa, aby si zvolil túto možnosť môže sa pokúsiť ho tiež určitým spôsobom motivovať, čo môže v konečnom dôsledku napomôcť tiež k uneseniu spomínaného dôkazného bremena. Motiváciou môže byť napríklad zvýhodnená cena bankového produktu v porovnaní s alternatívnou možnosťou bez individuálneho dojednaní. Tu však treba dodať, že ponúkaná „drahšia alternatíva“ nesmie byť zjavne odrádzajúca od uzatvorenia obchodu bez individuálneho dojednaní, teda cenové znevýhodnenie by malo byť primerané výhode pre dodávateľa, ktorú mu individuálne dojednanie prinesie, inak by sa dalo uvažovať o nekalej obchodnej praktike.

Záver

Analyzovaná právna úprava, ktorou je banka viazaná pri tvorbe zmluvnej dokumentácie nie je jednoznačná a určite pripúšťa rôzne výkladové možnosti. Tento stav neprispieva k právnej istote a sám o sebe vstupuje ako rizikový faktor bankových služieb retailového bankovníctva. Mám za to, že

spotrebiteľská legislatíva sa často šije horúcou ihlou, bez potrebnej odbornej diskusie, čo neprispieva jej kvalite.

Na jednej strane chápem snahy o potlačenie extrémnych praktík najmä nebankových spoločností, ktoré právo zneužívali alebo obchádzali a vždy si nájdu priestor ako to budú robiť aj naďalej, som však presvedčený, že obavy vo vzťahu k bankovému sektoru nie sú na mieste. Nepripustná svojvôľa banky, zneužitie jej silnejšieho postavenia, pri jednostrannej zmene zmluvy zásadným spôsobom prakticky neprichádza do úvahy. Treba mať na pamäti, že konkurencia na slovenskom bankovom trhu je silná. Okrem toho požiadavky na samotný obsah zmenených podmienok sú natoľko zväzujúce, že reálne iba veľmi ťažko môžu vyznieť výrazne proti relevantnému záujmu spotrebiteľa. Zmenené podmienky nemôžu byť neprijateľnými podmienkami, nesmú sa odchyľovať od Občianskeho zákonníka v neprospech spotrebiteľa, musia sa takpovediac zmestiť do množstva právnej regulácie, jednak spotrebiteľskej ale taktiež rôznej inej, vyplývajúcej z množstva osobitných predpisov, ktorými je banka viazaná. Ani pri zmene ceny nemá banka voľné ruky, a to nehovorím iba o nadväznosti na relevantné dôvody zmeny. Musíme si uvedomiť, že § 53b ods. 1 Občianskeho zákonníka dáva nadštandardné záruky ochrany dlžníka – spotrebiteľa aj vo vzťahu k novej výške zmenenej ceny. Zvýšenie ceny by totiž určite nemohlo ísť nad rámec cenovej regulácie. Vykonávaciemu predpisu (§1 nariadenia vlády zverejneného v zierke zákonov pod. č. 87/1995 Z.z.) však možno (okrem iných nedomyslených vecí) vytknúť nedostatočné previazanie s prípadnou zmenou jednotlivých zložiek odplaty a to bez ohľadu na to, či k nej dôjde jednostrannou zmenou alebo priamou dohodou o zmene ceny (najmä úrokovej sadzby), čo bude potrebné preklenúť výkladom resp. dotiahnuť de lege ferenda.

Spotrebiteľ sa nikdy nedostane do situácie, kedy by nemal svoj zmluvný vzťah pevne v rukách. Právo na informácie o zmenách a možnosť bezplatne ukončiť zmluvný vzťah bez toho aby bol dlhšie viazaný zmenenými podmienkami má spotrebiteľ k dispozícii pri akomkoľvek modeli jednostrannej zmeny zmluvy (v rámci bankových zmlúv dokonca platia osobitné informačné povinnosti napr. v zmysle §75 ods. 4 písm. d), alebo § 37 zákona o bankách, alebo už spomínaného § 32 zákona o platobných službách). Preto vo svojej podstate jednostranné zmeny zmluvy nie sú jednostrannými v pravom slova zmysle, ide skôr ide o konkludentné dohody o zmene zmluvy.

Aj v situácii ak sa spotrebiteľ rozhodne, že možnosť ukončiť zmluvný vzťah využije z dôvodu jednostrannej zmeny zmluvy, právna úprava ho naďalej intenzívne chráni. Ak totiž vypovedal zmluvu alebo od nej odstúpil z dôvodu, že dodávateľ zmenil zmluvné podmienky a spotrebiteľovi tým vznikla povinnosť vrátiť jednorazovo finančné prostriedky, dodávateľ je povinný ponúknuť spotrebiteľovi plnenie v primeraných splátkach. Pri určení výšky splátok sa preferuje dohoda zmluvných strán, inak

je možné obrátiť sa na súd s návrhom na určenie výšky a frekvencie splátok. V tej súvislosti možno právnej úprave opäť vytknúť, že nedáva odpovede na viaceré otázky, ktoré sa v tej súvislosti otvárajú. Nie je napríklad jasný rozsah povinností, ktoré má dlžník v medziobdobí kým nie je ustálená výška primeranej splátky. Tiež nie je vôbec zohľadnený režim príslušenstva pohľadávky veriteľa, pričom niet žiadneho rozumného dôvodu, aby nárok na príslušenstvo (najmä úrok a úrok z omeškania) bol ukončením zmluvného vzťahu dotknutý. Zostáva iba dúfať, že sa súdy s pojmom „primerané splátky“ vporiadajú tak, že budú prihliadať nie len na únosnosť výšky splátky s ohľadom na možnosti spotrebiteľa, ale tiež zohľadnia legitímne majetkové záujmy a práva dodávateľa.

Som však presvedčený, že právna úprava jednostranných zmien spotrebiteľských zmlúv v celej jej šírke by si zaslúžila dôslednejší a jednoznačnejší legislatívny rámec. Zmluvné podmienky v bankovom sektore sa totiž pravidelne menia, avšak ako som naznačil, právna úprava nedáva zmluvným stranám dostatočné odpovede na celý komplex otázok, ktoré sa v súvislosti s touto problematikou otvárajú. Treba si uvedomiť, že právna istota na strane bánk je nie len v ich záujme, ale aj v záujme verejnom.

Legislatívne zmeny, ktoré prispievajú k zlepšeniu postavenia spotrebiteľov na finančnom trhu

JUDr. Peter Mikloš

(Ministerstvo financií Slovenskej republiky)

V posledných rokoch rýchlo rastie množstvo poskytovateľov a sprostredkovateľov finančných služieb pri neustále sa zvyšujúcej zložitosti a rôznorodosti nástrojov finančného trhu. Spotrebiteľia sú čoraz častejšie vystavení tomu, aby sami rozhodovali o použití svojich dnešných a často aj budúcich príjmov. Ich rozhodovanie je silno ovplyvňované dobre prepracovanou propagačnou činnosťou a marketingom. Na strane ponuky sú najmä finančné inštitúcie, teda osoby spravidla disponujúce náležitou odbornou spôsobilosťou podporená premyslenými formami a metódami predaja, a na strane dopytu je veľká skupina spotrebiteľov (užívajúcich finančné služby len pre svoju osobnú spotrebu).

Hoci primárna zodpovednosť za nakladanie s vlastným majetkom zostane vždy na samotnom občanovi, nemožno od neho očakávať, že zvládne na konkurenčnej úrovni voči profesionálom zložitú problematiku finančných trhov.

V tejto súvislosti Ministerstvo financií SR (MF SR) v priebehu roku 2014 v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa pripravilo viaceré významné novelizácie predpisov spadajúcich do jeho pôsobnosti MF SR a ktoré sa týkajú ochrany finančných spotrebiteľov. Jedna z najzásadnejších zmien sa týka zákona o dohľade nad finančným trhom.

Zákon o dohľade nad finančným trhom

Cieľom novelizácie je zabezpečiť zvýšenie ochrany finančného spotrebiteľa (spotrebiteľov na finančnom trhu) rozšírením pôsobnosti Národnej banky Slovenska (NBS) pri dohľade nad finančným trhom o dohľad v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov a zdokonalením zákonnej regulácie verejnoprávnych vzťahov v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov.

Novelizáciou zákona o dohľade nad finančným trhom dôjde k rozšíreniu pôsobnosti NBS nad poskytovateľmi finančných služieb, nad ktorými dnes NBS vykonáva dohľad o výkon dohľadu v oblasti práv finančných spotrebiteľov. Taktiež dochádza aj k rozšíreniu pôsobnosti NBS nad poskytovateľmi spotrebiteľských úverov, ktorými sú banky a pobočky zahraničných bánk. Táto

kompetencia, nadobudnutím účinnosti novelizácie, prechádza zo Slovenskej obchodnej inšpekcie (SOI) na NBS.

Pri snahe dosiahnuť vyššie uvedený cieľ, MF SR pripravilo pre NBS aj väčšie množstvo nástrojov, prostredníctvom ktorých by NBS mala zabezpečiť vytýčený cieľ. Najvýznamnejšími novými nástrojmi, ktorými bude NBS po novom disponovať sú

- Blokové konanie
- Rozkazné konanie
- Mystery shopping
- Zverejňovanie rozhodnutí - Vede zoznam subjektov s licenciou a v tomto zozname budú aj sankcie.
- Prirážka k príspevkom

Blokové a rozkazné konanie sú skrátené formy konania, ktoré prichádzajú do úvahy v prípade, že NBS zaznamená iba menšie porušenie zákona zo strany dohliadaného subjektu.

Mystery shopping, nákup tovaru alebo služby pod utajenou identitou. NBS bude mať právomoc aj v režime utajenej identity nakupovať služby od poskytovateľov finančných služieb a takýmto spôsobom získané informácie bude môcť použiť ako dôkazný prostriedok v konaní pred NBS. Navyše NBS bude disponovať aj možnosťou vykonávať obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové záznamy bez toho, aby dohliadaný subjekt o tom vedel. Samozrejme, že takýto materiál bude môcť NBS použiť iba v súvislosti s výkonom svojej kompetencie a právomoci.

NBS vede zoznam subjektov, ktorým vydala povolenie na výkon činnosti. Súčasťou tohto zoznamu bude po nadobudnutí účinnosti novely aj povinnosť NBS v rámci tohto zoznamu zverejňovať pri konkrétnom subjekte aj všetky sankčné rozhodnutia v plnom znení (teda aj s uvedením plného obchodného mena spoločnosti) týkajúce sa tejto finančnej inštitúcie. Toto je významný kvalitatívny posun v informovaní finančných spotrebiteľov, pretože spotrebiteľ bude mať prehľad o tom, ktoré spoločnosti na finančnom trhu porušujú práva finančných spotrebiteľov a akým spôsobom.

Prirážku k príspevkom MF SR vníma, a aj s tým účelom ju do novelizácie zákona o dohľade nad finančným trhom navrhlo, aj ako motivačný nástroj na dosiahnutie čo najnižšieho počtu porušovania práv finančných spotrebiteľov zo strany dohliadaných subjektov. Výška príspevku je stanovená na 1% z ročných príspevkov daného dohliadaného subjektu za každé právoplatné rozhodnutie smerujúce voči dohliadanému subjektu.

Jednou z najvýznamnejších novínok vyplývajúcou z novely zákona o dohľade je posudzovanie nekalých obchodných praktík a neprijateľných podmienok v zmluvách. MF SR navrhuje oprávnenie zakázať poskytovateľovi finančnej služby (dohliadanému subjektu finančného trhu) použitie nekalej obchodnej praktiky, ako aj oprávnenie zakázať použitie neprijateľnej podmienky v neprospech finančných spotrebiteľov v zmluvách o poskytnutí finančnej služby.

Uvedené právomoci vykoná Národná banka Slovenska formou rozhodnutia o predbežnom opatrení alebo formou sankčného rozhodnutia. V tejto súvislosti je potrebné zvýrazniť, že ide výlučne o posudzovanie predbežnej otázky (čím sa zabezpečuje rešpektovanie súdnej judikatúry) v rámci rozhodovania v režime zákona o dohľade nad finančným trhom. Prejudiciálnym posúdením nebude nijako dotknutá pôsobnosť a právomoc iných orgánov, ktoré majú obdobnú právomoc (napríklad Komisia na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách a nekalých obchodných praktík predávajúcich). Logicky výkladom je vylúčený akýkoľvek dosah a presahovanie posúdenia nekalosti praktiky alebo neprijateľnosti zmluvnej podmienky na súkromnoprávny rozmer právnych vzťahov, keďže naďalej pre celý dohľad nad finančným trhom vrátane dohľadu v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov platí výslovné vymedzenie predmetu dohľadu tak, že predmetom dohľadu nie je rozhodovanie sporov medzi dohliadanými subjektmi finančného trhu a ich klientmi (finančnými spotrebiteľmi alebo inými klientmi), ktoré patrí do pôsobnosti súdov alebo iných orgánov (napríklad rozhodcovských súdov). Pre objasnenie je potrebné doplniť, že ani zákaz nekalej obchodnej praktiky alebo neprijateľnej zmluvnej podmienky vydaný zo strany Národnej banky Slovenska (rovnako tak jeho nevydanie) nemôže ani nebude predstavovať prekážku rozhodovania týchto otázok súdmi Slovenskej republiky.

Zhrnutie

Navrhnutým ustanovením týchto špecifických právomocí Národnej banky Slovenska sa teda vytvára zákonný priestor na efektívne a operatívne zabezpečovanie cieľa ochrany finančných spotrebiteľov v oblasti verejnoprávnych vzťahov, ktorým je ochrana práv a právom chránených záujmov finančných

spotrebiteľov pri ponúkaní, poskytovaní a užívaní finančných služieb, ak sú ohrozené alebo poškodené konaním poskytovateľa finančnej služby. Účelom navrhutej zákonnej úpravy je najmä úsilie predchádzať poškodzovaniu práv finančných spotrebiteľov pri zistení hroziaceho poškodzovania a tiež pri zistení už vzniknutého poškodenia finančných spotrebiteľov, ktoré ohrozuje aj ďalších finančných spotrebiteľov, ale taktiež úsilie o ďalšiu prevenciu vážneho porušovania povinností pri ponúkaní, poskytovaní alebo užívaní finančných služieb.

Finanční arbitr a nepřiměřená ujednání ve smlouvách o finančních službách

Mgr. Lukáš Vacek

zástupce finančního arbitra ČR

Úvod

Cílem tohoto příspěvku je představit instituci finančního arbitra, tedy specializovaný správní orgán zřízený v České republice k mimosoudnímu řešení některých soukromoprávních (zejména spotřebitelských) sporů z vybraných segmentů finančního trhu, a následně na několika konkrétních případech ukázat, jak finanční arbitr přistupuje k otázce nepřiměřených ujednání ve smlouvách o finančních službách.

Základní informace o finančním arbitrovi

Institut finančního arbitra byl do českého právního řádu zaveden zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi (dále též jen „ZoFA“) s účinností od 1 ledna 2003. Důvodem pro zřízení finančního arbitra byla harmonizace právního řádu České republiky s právem evropských společenství, přičemž se jednalo zejména o směrnici Evropského parlamentu a Rady 97/5/ES ze dne 27. ledna 1997 o přeshraničních převodech a dále také o doporučení Komise 97/489/ES ze dne 30. července 1997 o operacích prováděných elektronickými platebními prostředky, a zejména o vztahu mezi vydavatelem a držitelem. Postupem času byla v souvislosti s transpozicí dalších evropských předpisů působnost finančního arbitra z původního řešení sporů v oblasti platebního styku a elektronických peněz rozšiřována i na řešení sporů z oblasti spotřebitelských úvěrů, kolektivního investování a životního pojištění. Ryze jako projev vůle tuzemského zákonodárce je s účinností od 1. listopadu 2013 finanční arbitr příslušný též k řešení sporů souvisejících s prováděním směnárenských obchodů.²⁴

Od 1. července 2011 došlo nabytím účinnosti zákona č. 180/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ke

24

Viz § 1 odst. 1 ZoFA v platném a účinném znění.

zřízení Kanceláře finančního arbitra jako samostatné organizační složky státu pověřené plněním úkolů spojených s odborným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti finančního arbitra. V čele této organizační složky státu stojí finanční arbitr. Výdaje Kanceláře finančního arbitra jsou od uvedeného data hrazeny ze státního rozpočtu a jsou součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva financí.

S ohledem na povahu orgánu finančního arbitra není jeho zařazení mezi jednotlivé složky státní moci zcela jednoduché a je předmětem různých odborných úvah (viz např. Smolík²⁵) či pochybností.²⁶ Pro účely tohoto příspěvku však budeme vycházet ze zařazení finančního arbitra mezi orgány moci výkonné. Jak uzavřel i Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 19. dubna 2007, č.j. 2 Afs 176/2006-96 *„rozhodovací pravomoc arbitra vyplývající z § 1 odst. 1 zákona o finančním arbitrovi je pravomocí správního orgánu rozhodovat v individuálních případech o subjektivních soukromých právech účastníků řízení před ním.“*

V souladu s ustanovením § 1 odst. ZoFA je finanční arbitr aktuálně příslušný k řešení sporů mezi

- a) poskytovatelem platebních služeb a uživatelem platebních služeb při poskytování platebních služeb,
- b) vydavatelem elektronických peněz a držitelem elektronických peněz při vydávání a zpětné výměně elektronických peněz,
- c) věřitelem nebo zprostředkovatelem a spotřebitelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru,
- d) osobou obhospodařující nebo provádějící administraci fondu kolektivního investování nebo nabízející investice do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu a spotřebitelem při obhospodařování nebo provádění administrace fondu kolektivního investování nebo nabízení investic do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu,

25

Smolík, Petr. Finanční arbitr: rozhodčí nebo správní řízení? In: Dvořák, J. Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám. Praha. ASPI : 2006.

26

Pazderka, Stanislav. Rozhodování správních orgánů o soukromých právech a jejich soudní ochrana. Právní rozhledy 8/2003.

e) pojišťovnou nebo pojišťovacím zprostředkovatelem a zájemcem o pojištění, pojistníkem, pojištěným, oprávněnou osobou nebo obmyšleným při nabízení, poskytování nebo zprostředkování životního pojištění,

f) provozovatelem směnářenské činnosti a zájemcem o provedení směnářenského obchodu nebo osobou, se kterou byl směnářský obchod proveden.

V souvislosti s transpozicí směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2013/11/EU ze dne 21. května 2013 o alternativním řešení spotřebitelských sporů (dále jen „směrnice ADR“) do českého právního řádu lze očekávat zhruba od 1. července 2015 (v závislosti na dokončení legislativního procesu, který v současné době probíhá) rozšíření působnosti finančního arbitra o oblast dalších úvěrů než spotřebitelských ve smyslu zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 43/2013 Sb., tedy především o tzv. hypotéční úvěry, dále o oblast stavebního spoření upraveného zákonem č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a o oblast poskytování investičních služeb spotřebitelům podle zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

Finanční arbitr je příslušný řešit spory tehdy, pokud je jinak k rozhodnutí sporu dána pravomoc českého soudu. Předmětem řízení mohou být jak spory na plnění, ať už peněžité (zaplacení určité částky) nebo nepeněžité (vydání určitých dokumentů, provedení zápisu do registru dlužníků apod.), tak žaloby, jimiž se navrhovatel domáhá určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není.

Řízení před finančním arbitrem se zahajuje na návrh, navrhovatelem vždy může být jen slabší smluvní strana – zákazník finanční instituce. V naprosté většině případů je aktivně legitimován jen zákazník, který je spotřebitelem, tedy fyzickou osobou jednajícím mimo rámec podnikání. Pouze v oblasti poskytování platebních služeb a elektronických peněz může být navrhovatelem jakýkoliv uživatel resp. držitel, tedy fyzická i právnická osoba, případně podnikatel.

Řízení před finančním arbitrem je fakultativní v tom smyslu, že navrhovatel má volbu, zda se návrhem na zahájení řízení obrátí na finančního arbitra, nebo přímo na soud. Důležitým předpokladem pro podání návrhu na zahájení řízení je však předchozí snaha navrhovatele o dosažení nápravy přímo u

finanční instituce. Doklad o neúspěšné výzvě k nápravě je podle §10 odst. 1 písm. b) ZoFA povinnou náležitostí návrhu na zahájení řízení. Zákonodárce tak zde jednoznačně preferuje dohodu stran na vyřešení sporu bez případné ingerence finančního arbitra, je-li to možné.

Základní procesní zásady jsou upraveny v § 12 ZoFA. Přestože řízení se zahajuje na návrh, finanční arbitr není podle § 12 odst. 3 návrhem vázán a aktivně opatřuje důkazy. Toto je jeden ze základních rozdílů v postavení finančního arbitra oproti postavení soudu při řešení soukromoprávního sporu. Zákonodárce zde usnadňuje přístup ke spravedlnosti slabší smluvní straně, která nemusí disponovat ani patřičnou právní erudicí pro podání návrhu, ani dostatečnými expertními zkušenostmi, jaké důkazy by bylo vhodné navrhnout apod. Ostatně podle § 21 odst. 3 ZoFA finanční arbitr poskytuje navrhovatelům na jejich žádost pomoc v souvislosti se zahájením řízení, zejména při sepsání, podání nebo doplnění návrhu, a kdykoli v průběhu řízení, přičemž o možnosti poskytování této pomoci a o postupu navrhovatelů v řízení je finanční arbitr povinen vhodným způsobem informovat veřejnost.

Tato součinnost finančního arbitra však neznamená, že by při rozhodování jakýmkoliv způsobem zvyhodňoval slabší smluvní stranu. Naopak, přestože finanční arbitr mohl usnadnit přístup k řízení před ním navrhovateli a sám aktivně navrhoval i provedení některých důkazů, ve fázi rozhodování sporu volně hodnotí důkazy a podle § 12 odst. 1 rozhoduje podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, naprosto nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu se ZoFA a zvláštními právními předpisy.

Ne vždy však řízení před finančním arbitrem skončí vydáním rozhodnutí finančního arbitra – nálezů. Finanční arbitr usiluje podle § 1 odst. 3 ZoFA především o smírné vyřešení sporu. V praxi toto smírné řešení sporu vypadá tak, že se navrhovatel a finanční instituce mezi sebou dohodnou na urovnání sporu (částečném či plném odškodnění apod.) a následně navrhovatel vezme svůj návrh na zahájení řízení zpět a finanční arbitr řízení podle § 66 odst. 1 písm. a) zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů, řízení zastaví.

V souladu s ustanovením § 18 odst. 2 ZoFA není řízení před finančním arbitrem zpoplatněno. Současně podle § 18 odst. 1 ZoFA si každý z účastníků nese své náklady řízení sám, s výjimkou nákladů na tlumočení podle § 13 ZoFA, které nese finanční instituce. Cílem těchto ustanovení je

v maximální možné míře usnadnit přístup zákazníků finančních institucí (zejména spotřebitelů) k řízení před finančním arbitrem, aby je neodrazovala ani povinnost platit případný poplatek za vedení řízení (který by mohl být i vyšší než např. částka, které by se navrhovatel domáhal), ani riziko, že v případě neúspěchu ve sporu jim bude uložena povinnost hradit náklady protistrany (tedy např. náklady renomovaných advokátních kanceláří, jejichž služby finanční instituce využívají).

Z pohledu finanční instituce však řízení před finančním arbitrem zcela bezplatné být nemusí. Pokud totiž finanční arbitr návrhu byť i jen zčásti vyhoví, je současně podle § 17a ZoFA povinen uložit finanční instituci povinnost zaplatit sankci ve výši 10 % z částky, kterou přisoudil navrhovateli, nejméně však 15.000 Kč. Zaplacení 15.000 Kč uloží finanční arbitr i v případě, kdy předmětem sporu není peněžitá částka. Výnos z této sankce je příjmem státního rozpočtu České republiky.

Jednacím jazykem v řízení před finančním arbitrem je čeština, navrhovatel však má právo na vedení řízení v jazyce, ve kterém je sepsána jeho smlouva s finanční institucí nebo ve kterém s institucí obvykle písemně jednal.

Statistika řízení

Údaje o počtu řízení v jednotlivých letech fungování finančního arbitra nejsou zcela srovnatelné s ohledem na postupné rozšiřování působnosti této instituce, k níž v minulosti docházelo. Přesto lze konstatovat, že dlouhodobým trendem je nárůst počtu případů, které finanční arbitr řeší. Podrobně to je zachyceno v přiložené tabulce:

Tabulka č. 1 – Srovnání počtu zahájených řízení v jednotlivých letech od vzniku finančního arbitra

Rok	Počet přijatých návrhů na zahájení řízení
2003	66
2004	130
2005	160
2006	77
2007	95
2008	99
2009	118
2010	135
2011	167
2012	204
2013	706, resp. 703 řízení (bez hromadně podaných návrhů v tzv. poplatkových sporech, kterých bylo 93 139 návrhů)

Zdroj: Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2013

Odhlédneme-li od hromadně podaných návrhů na zahájení řízení v tzv. poplatkových sporech, v roce 2013 obdržel finanční arbitr 706 návrhů na zahájení, přičemž po spojení několika návrhů finanční arbitr vedl celkem 703 nově zahajovaných řízení. Z tohoto počtu naprostou většinu (více než 500) tvořila řízení v oblasti spotřebitelského úvěru, kde dominovaly především individuálně podané návrhy týkající se poplatku za správu a vedení úvěrového účtu.

Druhou početně nejsilnější oblastí byly spory z oblasti platebního styku, z nichž nejčastější byl spor o nesprávně provedenou platební transakci u Metropolitního spořitelního družstva (více než 100), když tato instituce přestala vyplácet vklady svým členům, resp. která přijímala platební příkazy k převodu peněžních prostředků, které neprováděla v zákonem stanovených lhůtách, resp. je neprováděla vůbec, v lepším případě s několikaměsíčním zpožděním.

S ohledem na nabytí účinnosti novely zákona o finančním arbitrovi, kterou od 1. listopadu 2013 došlo k rozšíření jeho působnosti na oblast životního pojištění a směnářenské činnosti nepřekvapí relativně nízký počet návrhů z těchto oblastí.

Obdobně nelze vzhledem ke struktuře českého finančního trhu a (ne)aktivitě spotřebitelů na kapitálovém trhu považovat za nijak překvapivé, že v roce 2013 nebylo zahájeno žádné řízení z oblasti kolektivního investování.

Tabulka č. 2 – Rozdělení zahájených řízení (po spojení řízení) podle oblastí v roce 2013 (bez hromadně podaných návrhů v tzv. poplatkových sporech)

Oblast	Počet
platební služby	187
spotřebitelský úvěr	502
kolektivní investování	0
životní pojištění	13
směnářská činnost	1
Celkem	703

Zdroj: Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2013

Graf č. 1 – Rozdělení zahájených řízení (po spojení řízení) podle oblastí (bez hromadně podaných návrhů v tzv. poplatkových sporech)

Spory o poplatek za správu nebo vedení úvěru nebo úvěrového účtu

Inspirací pro vzednutí vlny sporů týkajících se poplatku za správu nebo vedení úvěru nebo úvěrového účtu (dále jen „poplatek za správu úvěru“) byl rozsudek německého Spolkového soudního dvora ze dne 7. června 2011, sp. zn. XI ZR 388/10, kterým byla konstatována neplatnost poplatku za vedení úvěrového účtu. V daném případě byla shledána problematickou především praxe, kdy do předtištěného textu smlouvy „Poplatek za vedení účtu... měsíčně“ byl ručně doplněn text „2,00 EUR“. Přestože Spolkový soudní dvůr v tomto rozsudku argumentoval také § 307 německého občanského zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch; BGB), které je účinné od 1. dubna 1977,²⁷ v České republice byl vyvolán mylný dojem, že uvedeným ustanovením je transponována směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, tedy právní úprava aplikovatelná v celé Evropské unii, takže uvedené rozhodnutí je relevantní i v našem právním prostředí.

Dne 13. července 2012 bylo zahájeno před finančním arbitrem individuální řízení proti jedné konkrétní bance o vrácení poplatku 50 Kč za vedení úvěrového účtu. Toto řízení bylo dne 8. ledna 2013 zastaveno pro bezpředmětnost, neboť banka navrhovateli poplatek „dobrovolně“ zaplatila. To však již byla celá záležitost medializována, byly zřízeny speciální webové stránky, k dispozici byly dány formuláře na zahájení řízení před finančním arbitrem, na jejichž základě byly podány desítky individuálních návrhů na zahájení řízení.

Dne 29. dubna 2013 vydal finanční arbitr pod evidenčním číslem 3473/2013 nález v řízení vedeném pod registračním číslem 181/SU/2012, kterým uložil Komerční bance, a. s., povinnost zaplatit navrhovateli 80 Kč. Finanční arbitr v tomto nálezu došel k závěru, že banka neunesla důkazní

27

§ 307 BGB (1) Ustanovení všeobecných obchodních podmínek jsou neúčinná (neplatná), pokud v rozporu s principem dobrých mravů nepřiměřeně znevýhodňují druhou smluvní stranu. Nepřiměřené znevýhodnění může spočívat v tom, že ustanovení všeobecných podmínek je nejasné nebo nesrozumitelné.

(2) V pochybnostech se má za to, že o nepřiměřené znevýhodnění se jedná, pokud ustanovení všeobecných obchodních podmínek

1. je neslučitelné se zásadními principy právní normy, od které se odchyluje; nebo

2. omezuje práva a povinnosti, které vyplývají z povahy smlouvy, takovým způsobem, že je ohrožen samotný smysl smlouvy

(3) Odstavec 1 a 2 stejně jako ustanovení § 308 a § 309 se vztahují pouze na taková ustanovení všeobecných obchodních podmínek, která stanovují pravidla odchýlná od právních předpisů nebo právní předpisy doplňují. Jiná ustanovení všeobecných obchodních podmínek mohou být neplatná podle odstavce 1 věty druhé ve spojení s odstavcem 1 větou první.

břemeno, že za tyto finanční prostředky poskytuje navrhovateli nějakou službu. Finanční arbitr konstatoval rozpor některých smluvních ujednání s ustanovením § 55 a § 56 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „OZ“), a neakceptoval námitku banky, že se jedná o cenové ujednání, které nelze přezkoumat, když podle názoru finančního arbitra „[c]ena neexistuje sama o sobě, ale vždy se váže na konkrétní zboží nebo službu. V případě, že takové zboží nebo služba neexistuje, není ani možné vyjádřenou peněžitou částku považovat za cenu.“ Dále finanční arbitr mimo jiné zdůraznil, že „[s]mluvní ujednání, na jehož základě je Navrhovatel povinen hradit určitou peněžitou částku, aniž by existovalo jakékoli protiplnění Instituce ani jiné právo Navrhovatele, je samo o sobě v rozporu s dobrými mravy a jako takové ve smyslu ustanovení § 39 občanského zákoníku absolutně neplatné. Smluvnímu ujednání ve spotřebitelských smlouvách, jehož podstatou je placení určité peněžité částky spotřebitelem, musí odpovídat alespoň nějaký závazek podnikatele, kterému má být tato částka hrazena, jinak se jedná o nedůvodné přispívání na provozní náklady podnikatele, které slouží k zajištění jeho běžné podnikatelské činnosti (viz např. rozsudek NS ČR ze dne 30. dubna 2009, sp. zn. 23 Cdo 2184/2007).“

Vzhledem k rozdílným tvrzením navrhovatele a banky ohledně obsahu pojmu správa úvěrového účtu a jeho nedostatečné definici ve smluvní dokumentaci, použil finanční arbitr k jeho vyložení koncept tzv. průměrného spotřebitele, jak je vnímán evropským právem, tedy jako spotřebitele, který má dostatek informací a je v rozumné míře pozorný a opatrný, s ohledem na sociální, kulturní a jazykové faktory:²⁸ „Půjčí-li si spotřebitel finanční prostředky, je jeho závazkem takto získané finanční prostředky vrátit a věřiteli za ně zaplatit sjednanou odměnu. Pro průměrného spotřebitele představuje spravování úvěru služby věřitele, kterými bude věřitel namísto dlužníka zařizovat určité záležitosti, které mají souvislost s poskytnutým úvěrem a ze kterých bude mít dlužník nějakou výhodu. Průměrný spotřebitel si tak může představit, že jej věřitel upozorní na prodlení s úhradou nebo mu podá informace o výši částky nutné k celkové úhradě dluhu, neboť tyto dvě služby Instituce mohou spotřebiteli pomoci dostát svému závazku.“

Finanční arbitr současně zkoumal, zda služby, které lze podřadit pod představu průměrného spotřebitele jako správa úvěru, nejsou samostatně zpoplatněny, anebo zda naopak nejsou podle smlouvy či sazebníku poskytovány zdarma – v těchto případech by totiž nebylo možné současně říci, že jsou předmětem zpoplatnění jako správa úvěru. Pokud se však o žádný z těchto případů nejedná a

28

Viz bod 18 úvodních ustanovení směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách.

banka prokáže, že takové služby spotřebiteli poskytuje nebo je připravena poskytnout, lze je považovat za služby poskytované proti placení poplatku za správu úvěru.

V řízení o námitkách banka prokázala, že některé z výše uvedených služeb (jednalo se především o tzv. systém včasného varování při prodlení) navrhovateli poskytovala, resp. byla připravena poskytnout (v takovém případě nehraje roli, že navrhovatel službu z vlastní vůle nečerpal) a finanční arbitr v rozhodnutí o námitkách ze dne 5. června 2014 vydaném pod evidenčním číslem FA/4101/2014 své rozhodnutí v řízení vedeném pod registračním číslem 181/SU/2012 změnil a návrh zamítl.

Kromě individuálně podávaných návrhů na zahájení řízení bylo ve dnech 18. října 2013 až 29. října 2013 do datové schránky Kanceláře finančního arbitra doručeno 106 936 návrhů na zahájení řízení. Odesílatelem všech těchto datových zpráv byla společnost BSP Lawyer Partners a. s. Tyto návrhy finanční arbitr považoval za neúčinné, neboť z obsahu plné moci, která k nim byla přiložena, nevyplývalo, že by společnost BSP Lawyer Partners a. s. byla zmocněna k podání návrhů na zahájení řízení před finančním arbitrem ani k dalším úkonům v případně již zahájených řízeních před finančním arbitrem. Na tuto skutečnost finanční arbitr společnost BSP Lawyer Partners a. s. písemně upozornil svým přípisem ze dne 29. října 2013 označeným jako Upozornění na neúčinnost podání.

Následně v období od 10. listopadu 2013 do 16. listopadu 2013 přijala Kancelář finančního arbitra do své datové schránky celkem 93 139 návrhů na zahájení řízení ve věci určení neplatnosti poplatku za správu a vedení úvěrového účtu/správu úvěru, které v zastoupení fyzické osoby označené v návrhu jako navrhovatel podal doc. JUDr. Branislav Fridrich, PhD., advokát, Advokátní kancelář Fridrich Paľko, s. r. o., působící na území České republiky prostřednictvím Fridrich Paľko, s.r.o., organizační složka. Přestože i v tomto případě se objevily určité pochybnosti o rozsahu zmocnění a osobě, která úkon činí (návrhy byly poslány z datové schránky advokátní kanceláře, nicméně současně byly podepsány elektronickým podpisem advokáta, nejednalo se však o uznávaný elektronický podpis, ale o podpis založený na standardním certifikátu), finanční arbitr řízení v těchto věcech zahájil.

Po zpracování všech přijatých návrhů na zahájení řízení a vyřazení těch návrhů, které nebyly účinně podány, neboť neobsahovaly všechny náležitosti návrhu na zahájení řízení, finanční arbitr zjistil, že účinné návrhy byly podány celkem jménem 1 978 navrhovatelů. Jménem jednoho a téhož navrhovatele bylo totiž podáno více (mnohdy i desítky) návrhů na zahájení řízení, když jednotlivé

návrhy směřují na určení neplatnosti poplatku zaplaceného v různých jednotlivých měsících za trvání úvěrového vztahu. Finanční arbitr postupoval v souladu se zásadou procesní ekonomie tak, že návrhy směřující proti jedné instituci od jednoho navrhovatele a vztahující se k jedné smlouvě o úvěru spojil do jednoho řízení. Celkový počet takto spojených řízení činil 2 339 řízení. V případech, kdy finanční arbitr zjistil, že není příslušný k řešení předloženého sporu (spor se týká hypotečního úvěru, který není spotřebitelským úvěrem apod.), řízení bezodkladně zastavil a vyrozuměl o tomto kroku strany sporu usnesením o zastavení řízení.²⁹

Návrhy na zahájení řízení směřovaly primárně proti 4 bankám (proti dvěma po spojení cca 100 řízení, proti 2 cca 1000 řízení), nicméně v některých případech byly zaslány i návrhy směřující proti jiným subjektům (např. stavební spořitelně nebo nebankovní úvěrové společnosti ze stejné finanční skupiny, ze které je některá ze 4 žalovaných bank.)

Navrhovatelé se domáhali určení neplatnosti poplatku za vedení / správu úvěrového účtu, a to s odkazem na neurčitost (§ 37 OZ) ujednání o něm, zhoršení postavení spotřebitele (§ 55 OZ), a nepřiměřenost ve vztahu ke spotřebiteli (§ 56 OZ) a vydání bezdůvodného obohacení.

Zhruba 200 řízení bylo zastaveno pro nepříslušnost (zejména proto, že se nejednalo o spotřebitelský ale hypoteční úvěr) nebo zpětvzetí ze strany navrhovatelů, kteří se mnohdy o skutečnosti, že bylo zahájeno řízení před finančním arbitrem dozvěděli nikoliv od svého zástupce, ale až z vyrozumění od finančního arbitra.

V ostatních případech finanční arbitr návrhy zamítl, neboť banky podle jeho názoru ve všech případech prokázaly, že účtovanému poplatku odpovídá nějaká služba, kterou lze podřadit pod představu průměrného spotřebitele o správě úvěru (internetbanking, systém včasného varování při prodlení, zaslání výpisů aj.). Finanční arbitr současně bral v potaz též nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2014, sp. zn. III. ÚS 3725/13 (dále jen „Nález“) a sjednocující stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. Cpjn 203/2013 (dále jen „Sjednocující stanovisko“).

29

Ústavní soud v Nálezu zamítl ústavní stížnost jako nedůvodnou. Ústavnímu soudu byla tato věc předložena k rozhodnutí i proto, že u sporů o poplatky řešených u obecných soudů nepřevyšovala hodnota sporu 10 000 Kč, tudíž podle § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „OSŘ“), není proti rozhodnutí přípustný řádný opravný prostředek v podobě odvolání, a rovněž není přípustný ani mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání. Ústavní soud odmítl roli „náhradní“ instance v systému obecné justice a odkázal v tomto na roli Nejvyššího soudu, od kterého očekává vydání sjednocujícího stanoviska. I přesto však Ústavní soud vyjádřil své přesvědčení, že sjednání poplatků za správu úvěru (případně jakýchkoli dalších poplatků) vedle úroku je přípustné a tyto poplatky nemusí být na újmu žádného z účastníků smluvního vztahu, neboť se jedná o jednu ze složek dohodnuté ceny plnění. Pojem „poplatek za správu úvěru“ může být podle Ústavního soudu obecně vymezen bez taxativního vymezení jednotlivých služeb, které obsahuje, vzhledem k tomu, že se jedná o paušální poplatek. Dané (cenové) ujednání tak nelze posuzovat samostatně, tedy bez ohledu na další sjednaná peněžitá plnění, a pokud obvodní soud měl za to, že je nutno použít ustanovení § 56 odst. 2 OZ, nelze mu (tím spíše) v tomto bodě vytknout svévolný přístup. V části týkající se rozhodnutí o náhradě nákladů řízení Ústavní soud návrh zamítl jako zjevně neopodstatněný.

Nejvyšší soud ve svém Sjednocujícím stanovisku konstatoval dvě základní skutečnosti. V první řadě dovodil, že „[u]jednání o poplatku za správu úvěru ve smlouvě o úvěru není neurčité jen proto, že neobsahuje úplný výčet činností, za něž je poplatek sjednán.“ V této souvislosti Nejvyšší soud vyložil v bodě 11 pojem správa úvěru „jako činnost úvěrového věřitele, která není kryta jinými sjednanými platbami (úrokem jako cenou poskytnutého kapitálu a ostatními poplatky za konkrétní služby) a kterou úvěrový věřitel na podkladě smlouvy o úvěru zajišťuje služby (typicky poradenství a klientský servis, informace o úvěrovém vztahu, změny smlouvy, vydávání různých potvrzení) úvěrovému dlužníku po dobu trvání úvěrového vztahu.“ Lze tak říci, že tím byla do určité míry rozšířena představa průměrného spotřebitele formulovaná finančním arbitrem o některé služby, které finanční arbitr pod pojem správa úvěru nepodřazoval (viz např. nálezy finančního arbitra ze dne 8. ledna 2014 vydaný pod evidenčním číslem FA/211/2014 v řízení vedeném pod registračním číslem 54/SU/2013 proti instituci Česká spořitelna, a. s.).³⁰

30

Co se týče poradenství a klientského servisu na pobočce nebo prostřednictvím telefonního bankéře a poradenství při potížích klientů se splácením poskytnutého úvěru, nelze podle názoru finančního arbitra průměrnému spotřebiteli v postavení úvěrového dlužníka podřadit představu o možnosti takovou službu od Instituce za úplatu čerpat. Finanční arbitr je přesvědčen, že hlavním zájmem průměrného spotřebitele v pozici úvěrového dlužníka je splnit svůj závazek spočívající v povinnosti vrátit věřiteli finanční prostředky a zaplatit za ně úroky, kdy pro splnění je rozhodná pouze informace kolik dlužníkovi zbývá zaplatit a zda případně není v prodlení. Ohledně konzultačních a poradenských služeb má finanční arbitr

Nejvyšší soud dále konstatoval, že „[v]yložitelnost výrazu „správa úvěru“ a paušální charakter poplatku za správu úvěru nevyžadují pro naplnění požadavku určitosti právního úkonu taxativní výčet činností (úkonů, služeb, proti plnění), za něž je poplatek sjednán.“ Také s tímto názorem lze souhlasit. Za problematický však lze naopak považovat bod 21 odůvodnění, podle něž „[z] tohoto pohledu je pro posouzení poplatku za správu úvěru jako části ceny plnění nerozhodné, zda předmětný poplatek kryje též náklady na vnitřní činnost úvěrového věřitele, zda úvěrový věřitel poskytl úvěrovému dlužníku konkrétní protiplnění, nebo zda správu úvěru vykonává převážně ve svém zájmu.“ V tomto bodě se totiž Nejvyšší soud odchyluje nejen od svých závěrů učiněných pod bodem 11 odůvodnění, kde je správa úvěru definována jako činnost věřitele, kterou „úvěrový věřitel zajišťuje služby úvěrovému dlužníku“, ale odchyluje se také od svého rozhodnutí ze dne 30. dubna 2009, sp. zn. 23 Cdo 2184/2007 ve kterém Nejvyšší soud konstatoval, že „[u]jednání ve smlouvě, podle kterého je podnikatel povinen přispívat na investiční nebo provozní náklady jiného podnikatelského subjektu, aniž by se mu za to dostalo jakéhokoliv závazně ujednaného protiplnění, je v rozporu s dobrými mravy.“ Jestliže toto platí pro vztahy mezi podnikateli, je o to více s podivem, k jakému závěru Nejvyšší soud došel ve vztahu, jehož jednou stranou byl spotřebitel.

S druhou částí Sjednocujícího stanoviska, v níž Nejvyšší soud konstatoval, že „na ujednání o poplatku za správu úvěru ve smlouvě o úvěru se nevztahuje zákaz těch ujednání ve spotřebitelských smlouvách, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran“ lze v zásadě souhlasit, a to včetně odůvodnění, podle něž „[p]oplatek za spravování úvěru je cenou plnění ve smyslu ustanovení § 56 odst. 2 OZ, proto se na ujednání o něm nevztahuje požadavek přiměřenosti uvedený v ustanovení § 56 odst. 1 OZ.“ Stejně tak lze souhlasit se závěry Nejvyššího soudu ohledně rozsahu omezení soudního přezkumu, tedy že „[s]oudní přezkum ujednání o ceně plnění (§ 56 odst. 2 OZ.) je vyloučen pouze z hlediska požadavku přiměřenosti, jak jej vymezuje ustanovení § 56 odst. 1 OZ. Soudní přezkum naplnění ostatních požadavků na platnost právního úkonu ustanovením § 56 odst. 2 OZ není nijak omezen.“

za to, že tyto služby jsou vnímány průměrným spotřebitelem v České republice nikoli jako spravování úvěru, nýbrž jako imanentní součást úvěrového smluvního vztahu v tom smyslu, že spotřebitel na druhou stranu nahlíží jako na partnera, na kterého se může kdykoliv za trvání smluvního vztahu obrátit s žádostí o radu. Průměrný spotřebitel je tak nevnímá jako samostatnou službu, ale jako běžnou komunikaci mezi smluvními stranami. Toto povědomí průměrného spotřebitele je navíc posíleno praxí některých finančních institucí včetně Instituce, které pro komunikaci se zákazníkem zřizují bezplatné telefonní linky, takže spotřebitel v případě telefonické komunikace s druhou smluvní stranou nenese ani náklady hovorného.

Jednostranné změny smlouvy

Dalším velkým tématem, kterým se finanční arbitr v souvislosti s řešením tzv. poplatkových sporů zabýval, je otázka možnosti jednostranných změn smlouvy.

K této záležitosti se finanční arbitr vyjádřil především ve svém nálezu ze dne 3. prosince 2013 vydaném pod evidenčním číslem 10000/2013 v řízení vedeném pod registračním číslem 19/SU/2013 proti instituci GE Money Bank, a. s. Jednalo se opět o tzv. poplatkový spor, jehož specifikem však bylo, že poplatek byl v roce 2009 sjednán ve výši 40 Kč měsíčně, ale následně byl jednostranně bankou zvyšován na 49 Kč, poté 69 Kč a od 1. ledna 2013 dokonce na 79 Kč. Smlouva o spotřebitelském úvěru odkazovala na sazebník banky, který banka v mezidobí opakovaně měnila. Všeobecné obchodní podmínky mj. obsahovaly ujednání, podle něžž „[b]anka je oprávněna upravovat RPSN, jakož i úrokové platby, Poplatky a ostatní náklady nezahrnuté do RPSN, a to zejména v závislosti na změnách objektivních skutečností, jako jsou hlavně změny diskontní sazby vyhlášené Českou národní bankou či jiné změny podmínek na peněžním trhu České republiky, a/nebo změny indexu spotřebitelských cen zveřejňovaných Českým statistickým úřadem, a to formou změny či doplnění Sazebníku, resp. úrokového lístku Banky.“ Podle právního názoru finančního arbitra je však takové ujednání neplatné pro rozpor s § 56 OZ. Finanční arbitr měl značné pochybnosti především o určitosti, pádnosti a předvídatelnosti důvodů pro změnu poplatků.

Navíc finanční arbitr shledal i rozpor s dřívějším zákonem č. 321/2001 Sb o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., který v ustanovení § 4 odst. 2 písm. b) výslovně odmítá změnu RPSN za podmínek, které by mohly být závislé pouze na vůli věřitele. Současně uvedené ustanovení všeobecných obchodních podmínek neobsahuje možnost Navrhovatele na jednostrannou změnu jakkoli reagovat.

Dílčí problematickou otázkou, kterou se musel finanční arbitr v této souvislosti zabírat, je nesprávná transpozice směrnice Rady 93/13/ES o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách v období od 1. ledna 2001 do 31. července 2010, kdy sankcí za použití zakázaných ujednání byla „pouze“ relativní neplatnost takových ujednání.³¹ Tento nedostatek byl v návaznosti na výtky Evropské komise a hrozící řízení o porušení Smlouvy o založení Evropského společenství odstraněn až zákonem č. 155/2010 Sb., kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a

31

§ 55 odst. 2 OZ: *Ujednání ve spotřebitelských smlouvách ve smyslu § 56 se považují za platná, pokud se spotřebitel nedovolá jejich neplatnosti (§ 40a). Ovlivňuje-li však takové ujednání přímo i další ujednání smlouvy, může se spotřebitel dovolat neplatnosti celé smlouvy.*

ke snížení administrativní zátěže podnikatelů, který novelizoval ustanovení § 55 odst. 2 OZ a zakotvil absolutní neplatnost ujednání ve spotřebitelských smlouvách podle § 56 OZ.

Finanční arbitr však při svém rozhodování zohlednil mimo jiné výklad Soudního dvora Evropské unie provedený v případě Panon (C-243/08)³² a problematická smluvní ujednání posoudil ex officio. Přestože proti nálezu finančního arbitra podal námitky jak navrhovatel, který se dovolával neplatnosti ujednání o poplatku jako takového, nejen jeho změny, tak banka, která mimo jiné naopak dovozovala nemožnost finančního arbitra posuzovat ujednání o změně ceny ze stejných důvodů jako ujednání o ceně samotné, finanční arbitr v rozhodnutí o námitkách ze dne 22. července 2014 vydaném pod evidenčním číslem FA/5680/2014 obojí námitky zamítl a nález potvrdil, když k otázce posuzování změny ceny vycházel mimo jiné ze stanoviska Soudního dvora Evropské unie ve věci RWE Vertrieb AG (C-92/11).³³

Nepřiměřená ujednání v dalších sporech řešených finančním arbitrem

Z výše uvedeného textu by mohl čtenář získat dojem, že otázkou nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách se finanční arbitr zabýval jen v souvislosti s kauzou tzv. bankovních poplatků. Opak je však pravdou, proto je na závěr doplněna informace o dvou dalších vybraných

32

1) Článek 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládán v tom smyslu, že spotřebitel není zneužívající smluvní klauzuli vázán a že v tomto ohledu není nezbytné, aby tuto klauzuli nejprve úspěšně napadl.

2) Vnitrostátní soud má povinnost posoudit z úřední povinnosti zneužívající charakter smluvní klauzule, pokud má k dispozici informace o právním a skutkovém stavu, které jsou pro tyto účely nezbytné. Považuje-li takovouto smluvní klauzuli za zneužívající, zdrží se jejího použití, vyjma případu, kdy s tím spotřebitel nesouhlasí.

33

1) Článek 1 odst. 2 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách (zneužívajících klauzulích) ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládán v tom smyslu, že tato směrnice se použije na klauzule všeobecných obchodních podmínek ve smlouvách uzavřených mezi prodávajícím nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem, které přebírají pravidlo vnitrostátního práva, jež se použije na jinou kategorii smluv, a které nepodléhají dotčené vnitrostátní právní úpravě.

2) Články 3 a 5 směrnice 93/13 ve spojení s čl. 3 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/55/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 98/30/ES musejí být vykládány v tom smyslu, že za účelem posouzení, zda standardizovaná smluvní klauzule, kterou si dodavatelský podnik vyhrazuje právo jednostranně změnit poplatky za dodávky plynu, odpovídá nebo neodpovídá požadavkům dobré víry, vyváženosti a transparentnosti, stanoveným těmito ustanoveními, má zásadní význam zejména:

- zda smlouva transparentním způsobem uvádí důvod a způsob změny uvedených poplatků tak, aby spotřebitel mohl na základě jasných a srozumitelných kritérií předvídat případné změny těchto poplatků. Nedostatek příslušných informací před uzavřením smlouvy nemůže být v zásadě kompenzován pouhou skutečností, že spotřebitelé budou v průběhu realizace smlouvy v přiměřené lhůtě předem informováni o změně poplatků a svém právu smlouvu vypovědět, pokud nebudou chtít tuto změnu přijmout, a

- zda lze možnosti výpovědi přiznané spotřebitelům za konkrétních podmínek skutečně využít.

Přísluší předkládajícímu soudu, aby uvedené posouzení provedl v závislosti na všech okolnostech projednávaného případu, včetně všech klauzulí obsažených ve všeobecných obchodních podmínkách spotřebitelských smluv, jejichž součástí je sporná klauzule.

rozhodnutích, z nichž jedno se týká platnosti smlouvy o spotřebitelském úvěru jako takové a druhé platnosti konkrétních smluvních ustanovení.

Nálezem ze dne 18. června 2013 vydaným pod evidenčním číslem 4855/2013 v řízení vedeném pod registračním číslem 76/SU/2012 proti instituci CPE Credits of Private Equity a. s. uložil finanční arbitr instituci povinnost vrátit navrhovateli 13.200 Kč, z čehož 7.200 Kč odpovídalo tzv. vratnému fee (poplatku za uzavření smlouvy) a 6.000 Kč činila smluvní pokuta za porušení určitých smluvních povinností. Finanční arbitr konstatoval neplatnost smlouvy o spotřebitelském úvěru jako takové podle § 37 OZ, když zjistil, že se liší text smlouvy od textu všeobecných obchodních podmínek, na něž smlouva odkazovala, a to i ohledně podstatných náležitostí smlouvy, což činilo smluvní ujednání částečně nesrozumitelnými a částečně neurčitými.

Smlouva byla plná vnitřních rozporů, některé kolonky byly vyplněny zprostředkovatelem nesprávně, některé skutečnosti nebo osoby na různých místech smluvní dokumentace nazývány různě, používán byl odborný žargon, anglické termíny. Velmi problematická a nejasná byla povaha právě onoho vstupního poplatku označeného jako „*vratné fee*“, který za určitých okolností fungoval současně i jako smluvní pokuta, ustanovení o smluvní pokutě byla nepřiměřená ve vztahu k zajišťované povinnosti, ustanovení o okamžiku uzavření smlouvy vyvolávala mylný dojem, že smlouva o úvěru bude teprve uzavřena. Výhrady měl finanční arbitr i k formální stránce a vyhotovení smlouvy, když v originále bylo použito miniaturní písmo o velikosti pohybující se kolem 1 milimetru, které bylo vtištěno na zeleném podkladě. Samotný text smlouvy o úvěru čtenáři splýval, neboť v textu nejsou užity prakticky žádné zvýrazňující prvky jako je například kurzíva, tučná písmena nebo kapitálky (vyjma označení oddílů a článků všeobecných obchodních podmínek).

Finanční arbitr tak shledal, že „*Smlouva o úvěru představuje taktéž sama o sobě v rozporu s požadavky dobré víry k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, která se zrcadlí zejména v těch ujednáních, která jsou podle názoru finančního arbitra klíčová v rámci úvěrového vztahu. Finanční arbitr Smlouvu o úvěru jako celek shledává jako absolutně neplatnou i podle § 55 odst. 2 občanského zákoníku. Finanční arbitr by Smlouvu o úvěru shledal jako neplatnou pro její nepřiměřenost i v případě, že by byla srozumitelná a určitá.*“

A konečně posledním rozhodnutím, kterým se tento příspěvek zabývá, je nález finančního arbitra ze dne 30. května 2014 vydaný pod evidenčním číslem FA/3937/2014 v řízení vedeném pod registračním číslem 240/SU/2013 proti instituci Randolph & Mortimer & Dooke LTD. Tímto nálezem uložil finanční arbitr instituci povinnost vrátit navrhovatelce 832.118,05 Kč, když byla konstatována neplatnost vybraných ustanovení smlouvy. Skutkové okolnosti byly následující: realitní kancelář

zprostředkovala navrhovatelce úvěr od zahraničního věřitele (s domicilem ve Velké Británii), přičemž sjednaný úvěr se vyznačoval krátkou lhůtou splatnosti, která měla odpovídat velmi optimistickému odhadu okamžiku uskutečnění prodeje nemovitosti navrhovatelky. Nikoliv vinou navrhovatelky k prodeji nemovitosti v tak krátkém termínu nedošlo, v důsledku čehož věřitel uplatnil likvidační sankce. Mezi stranami bylo rovněž sporné navýšení úvěru dvěma dodatky. Nakonec došlo k prodeji nemovitosti, nicméně věřitel resp. zprostředkovatel si ponechal většinu peněz v důsledku uplatnění smluvních sankcí.

V tomto případě finanční arbitr konstatoval, že smlouva jako celek je platná, neboť sjednaný úrok ve výši 0,1 % denně, kdy základem pro úročení byl rok s 360 dny, znamenal výpůjční úrokovou sazbu 36 % p. a., která podle názoru finančního arbitra nebyla nijak nepřiměřená. Platná však již nebyla navýšení úvěru, neboť ohledně nich chyběl projev vůle navrhovatelky, takže instituci nevznikl nárok na úrok z navýšených částek.

Za neplatná dále finanční arbitr považoval smluvní ujednání o nákladech na přípravu smlouvy, když tyto náklady činily 0,1 % denně za každý den trvání smluvního vztahu, tedy cca 20,5 % jistiny. V tom finanční arbitr spatřoval rozpor s dobrými mravy, když navíc instituce neprokázala, čemu takové náklady odpovídaly.

Obdobně považoval finanční arbitr za neplatné ujednání o nákladech na přípravu zajišťovacích dokumentů, které opět činily 0,1 %, tedy v součtu 20,5 % jistiny. V tomto kontextu nepřekvapí, že rovněž za neplatné považoval finanční arbitr ujednání o nákladech na poskytnutí úvěru (opět 0,1 % denně; tedy v součtu 20,5 % jistiny) a náklady na správu úvěru (opět 0,1 % denně; 20,5 % jistiny).

Za zcela nepřiměřené, a tudíž neplatné, pak finanční arbitr považoval ujednání o smluvní pokutě, která činila 0,5 % z celkové jistiny úvěru denně; tedy 182,5% ročně; což odpovídá částce 2.341,15 Kč denně bez ohledu na výši částky v prodlení.

Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo představit institut finančního arbitra, jemuž je zákonem svěřena řešit pravomoc závazným způsobem rozhodovat soukromoprávní spory z vybraných oblastí finančního trhu.

Důvody pro zřízení finančního arbitra, tedy především usnadnění možnosti běžného spotřebitele dovolat se svých práv ze vztahů s finančními institucemi, se promítají do speciálního právního zakotvení i specifických pravomocí, které nejsou obvyklé ani pro správní orgány, ani pro soudy při řešení soukromoprávních sporů.

Těmito pravidly pro usnadnění přístupu ke spravedlnosti pro spotřebitele však není dotčena nestrannost a nezávislost finančního arbitra, když navíc jeho rozhodnutí jsou přezkoumatelná soudem, takže je i v zájmu finančního arbitra vydávat jen taková rozhodnutí, která před soudem obstojí.

Oproti soudům má však finanční arbitr tu výhodu nebo nevýhodu (v závislosti na úhlu pohledu), že řada případů, které v nedávné minulosti řešil, nebyla soudy doposud řešena, případně neprošla hierarchií soudů až k Nejvyššímu soudu nebo Nejvyššímu správnímu soudu, takže není k dispozici relevantní judikatura, jíž by se mohl finanční arbitr inspirovat. Relevantní judikaturu tak finanční arbitr svou rozhodovací činností a publikací rozhodnutí na svých webových stránkách sám vytváří.

Zvláště patrné to je v oblasti posuzování nepřiměřených ujednání ve smlouvách o finančních službách, o čemž svědčí i řada rozhodnutí, která byla v tomto příspěvku podrobně rozebrána.

Lze tak uzavřít, že si finanční arbitr našel své místo v systému orgánů veřejné moci v České republice a svou rozhodovací činností nemalou měrou přispívá k tomu, že hmotněprávní legislativa v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu nezůstává pouze právní teorií na papíře, ale přináší spotřebiteli konkrétní práva, jež jsou vymahatelná.